
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01798375 0

A POLITIKA SVINDLEREI.

FÉNY ÉS ÁRNYKÉPEK.

VÁLASZUL II-ik KÁKAY ARANYOSNAK

„TISZA KÁLMÁN“

»POLITIKAI ÉLET- ÉS JELLEMRAJZ« CIMÜ KÖNYVÉRE.

IRTA:

IFJABB KÁKAY ARANYOS.

BUDAPEST,

GRIMM ÉS HOROVICZ

1878.

PROLOG.

Megcsinálták a második fuziót.

Összekeveredtek a conservativek, a független szabadelvü párt, (a mely a volt Deákpárt és a volt balközép elemeinek vegyüléke) és végre az úgynevezett „uj dissidensek“, a kik a kormánypárt kebeléből szakadtak ki, mert vagy úgy hitték, hogy nem sikerült nekik eléggé népszerűvé tenni magukat azzal, hogy a szabadelvüpártot annak kebelében, mint a párt tagjai támadják; vagy azt tartották, hogy ha kilépnek azon kapocsból, a mely őket az uralkodó többséghez fűzte, népszerűtleniteni fogják a többséget, mert ime: saját emberei nincsenek vele egy véleményen.

Megcsinálták a második fuziót abban a hitben, hogy az ország tapsolni fog az „egészséges“ pártalakuláshoz és az ország — hallgatott!

Megcsinálták, mert nézetük szerint a szabadelvü párt arra a sorsra jutott, a melyre a boldogult Deák-párt 1875-ben.

Milyen csalódás!

Mióta a második fuzió létrejött, Tisza Kálmán nyert népszerüségében, s az egyesült pártok mindenike külün is, — együtt is, — elveszitette összes népszerüségét.

*

* *

Mikor még a fuzió nem jött létre, az ellenzéki árnyalatok igy szoktak támadni a kormánypárt ellen:

„Az összes programmjuk ez a két szó — Tisza Kálmán!“

Hogy a fuzió létrejött, az egyesült ellenzék megcsinálta programmját ebben a három szóban:

„Nem Tisza Kálmán!“

De hát kicsoda?

Azzal maguk sincsenek tisztában!

Tán épen azért nevezik őket találóan: habarék pártnak.

*

* *

És a nemzet, a mely szidja a kormányt, részint meggyőződésből, részint a magyar em-

ber veleszületett azon tulajdonságánál fogva, hogy akár van oka rá, akár nincs — opponál; a nemzet, a mely érzi, hogy vállai már-már roskadnak a reá rakott terhek sulya alatt látja, — hogy a kiegyezés Austriával félig sem sikerült úgy, a hogy ő azt Tisza Kálmántól — politikai multja után — reménylette; a nemzet, a melynek vérét uzsora és adó-executió, rosz termés, ázsiai közigazgatás és az igazságszolgáltatás lassusága, drágasága, tán a végelgyöngülésig szipolják; a nemzet — hallgatva fogadja annak a pártnak a megalakulását, a mely őt Tisza Kálmántól mentené meg.

A néhai Deákpárt idejében oly nagy volt az általános elégületlenség, az anyagi nyomor oly óriási mérveket öltött, — a politikai moral és társadalmi erkölcs anyira meg volt hurcolva a sárban, hogy nagyon sokan a Bach-korszakot kivánták vissza maguknak.

És akadt ember a képviselőházban, a ki ezt, mint a nemzet közóhajtását — vágta szemébe az uralkodó kormánynak, és ez az ember — a kormánypárthoz tartozott.

Ma, a Tisza Kálmán idejében, egy árva hang nem kivánja vissza magának a régi Deák-párt uralmát.

Ma az uj pártalakulás dacára, a nemzet ugy van meggyőződve, hogy Tisza után csak absolutizmus következhetik; más szóval Tisza után — Báró Senyey Pál.

Aprés moi la deluge.

*
*　*

A magyar nemzettől a helyes politikai érzéket elvitatni nem lehet.

Érzelmi politikusok vagyunk, s ösztönszerüen ragaszkodunk bizonyos elvek, eszmék, sőt személyekhez azzal a vak meggyőződéssel, hogy a mihez ragaszkodunk, abban üdvösségünket találjuk.

Mig a nemzetnek ez az öntudatlanul nyilvánuló ösztöne legyőzhetlen idegenkedéssel fordul el bizonyos személyek és elvektől, mert érzi, hogy azok az emberek, vagy azok az eszmék túlsulyra vergődve — romlását okoznák.

Ilyen ösztönszerü idegenkedéssel viseltetik nemcsak a nemzet, de sőt a nemzet képviseletének nagyrésze is, pl. Lónyay Menyhért gróf iránt. Ilyen aggodó tartózkodással emlegeti a nemzet és képviselete báró Szenyey Pál nevét: Viszont az ösztönszerü vonzódás füzi a magyart Tisza Kálmánhoz még akkor is, mikor azt hiszi róla, hogy föladta elveit, megszegte adott igéretét s kiegyezése Ausztriával érzékeny csapás az ország anyagi jóllétére. Szidja, tán gyülöli és mégis — ragaszkodik hozzá.

Ez elvitathatlan tény; mert ha nem így volna, a politikai viszonyok mai állásában az egyesült ellenzék megalakulását minden ellenzéki embernek őszinte örömmel kell vala üdvözölni.

És a nemzet inkább megmarad közönyös visszavonultságában: tartózkodik a politikai élet mozgalmaiba magát belésodorni; hallgat; csak otthon övéi körében, vagy a Casinóban szórja szidalmait a kormányelnökre és pártjára. Olvassa az ujságokat; egyet-egyet bólint, mikor a „Napló“, „Közvélemény“ vagy a „Kelet Népe“ foszlányokra tszaggatják Tisza Kálmán becsületét: — tán tetszik neki, hogy Tiszát fölfelé alázatos, lefelé gőgös embernek rajzolják; elhiszi, vagy legalább nem mond ellene, hogy a ki most a kormány élén áll, az a „taktika nagy mestere“ és még sem lép föl Tisza ellen azzal a nyiltsággal, a melylyel a volt Deák-pártra kimondta kárhoztató itéletét: — még sem öleli keblére a honmentésre készülő „egyesült ellenzéket“, mint annak idejében a Tisza Kálmán által megcsinált fusiót ölelte: — inkább otthon magamagának elégedetlenkedik és tűr tovább néma szótlansággal. — Ebben nyilatkozik a nemzet józan politikai ösztöne.

Várja-e a viszonyok jobbra fordulását?
Kitől várja?
Tiszától?

Vagy mástól? — De ki az a más?

Báró Senyey?

Ez nem kell neki, mert tudja: kicsoda.

Báró Simonyi Lajos?

Ez sem kell neki, mert erről meg nem tudja kicsoda. Vagy legalább keveset tud róla, és a mit tud, az semmiképen sem ajánlja őt — pártvezérnek és honmentőnek.

Kicsoda Báró Simonyi Lajos?

Először üres fej, a kiben egy egészséges politikai eszme, egy államférfiui gondolat még meg nem szülemlett; másodszor egy olyan ember, a kit vastag hálátlanság bélyegez az iránt, a kinek most ellenzéket csinál.

Mikor Báró Simonyi Lajos Aradon megbukott, Tisza Kálmán keresett neki kerületet és behozta őt a parliamentbe. A viszonyok változásával pedig megtette őt miniszternek.

Simonyi lekötelezettje Tiszának. Nem azért, mert mandatumot köszönhet neki, hanem azért, mert miniszternek tette meg. Ha Simonyi Lajos nem miniszter, soha sem lesz belőle pártvezér.

Kilépett a miniszteriumból, mert nem értett ahoz a dologhoz semmit, a mit reá biztak. Mikor látta, hogy egy tárca vezetése nem sport, hogy ahhoz tanulmány is szükséges, — mikor megunta a „Pesti Napló“ és „Kelet Népe“ viccelődéseit, a mely lapok annak idején nagy elismeréssel szóltak a sportsman Simonyi Lajosról, hogy elismerésükben gunyolják a miniszter Si-

monyi Lajost, — fogta magát és azzal az argumentummal, hogy a Tisza politikájához nem tud simulni, — ott hagyta a miniszteri tárcát, ott hagyta pártját és megtette magát — népszerü embernek a „Kelet Népe“ és a „Pesti Napló“ előtt.

Igy lett belőle pártvezér.

Volt neki adóssága is, még pedig csinos összeg. Hogy pénzügyi bajaiból megmenekedjék, Tisza Kálmán segitett rajta.

Megvett tőle jó áron 3000 holdat a vadászi birtokából, a mely a Tisza Kálmán bihari birtokaival határos. És Simonyi Lajos nem tudja Tisza Kálmánnak megbocsátani, hogy nem ő vett meg a Tisza birtokból 3000 holdat, a melyik az ő vadászi uradalmával határos.

Ez a második ok, hogy Simonyi Lajos pártvezér lett.

De az, hogy Simonyi Lajos pártvezér, nem ok arra, hogy Simonyi Lajos megint miniszterré legyen.

Kár, hogy mindezt csak későn fogja belátni.

Honnan van hát a nemzetben ez a rémes, ez az ijesztő némaság? Csakugyan elaléltunk

volna már, csakugyan oda jutottunk, hogy elfásult bennünk még az önfentartási ösztön is? Oda jutottunk, hogy megszüntünk magunkkal törődni és bünös nyugalommal várjuk, hogy „lesz a mi lesz“!

Nem!

A nemzet félti, a nemzet szereti magát ma is csak ugy, mint ezelőtt. A nemzet testében forr az elégületlenség, mint a hogy a tüzhányó hegy gyomrában olvad az anyag. De a nemzetet tartózkodóvá teszi józan politikai ösztöne, — az az ösztön, a mely még eddig a magyar történet minden egyes lapján nyilatkozott.

Mi érzelmi politikát is csinálunk; mi hiszünk vakon és gyanúsítjuk azokat vakon, a kiknek hiszünk. Mert a mi lelkünk olyan, mint a tengerszem. Bizalmunk a feneketlen mélység, könnyen támadó gyanunk a tó viharos háborgása, a mely azután elcsendesül és sima lesz a viz tüköre és mélysége ujra beláthatatlan.

Mi a nemzet jogainak, alkotmányának, szabadságának megsértett haragjával jövünk össze a pozsonyi országgyülésen, hogy elmondjuk sérelmeinket annak a királynőnek, a ki bennünket még magyarságunkból is ki akart vetköztetni; — és ez a királynő közénk hozza tehetlen kis-

dedét, könyekre fakad és mi elfelejtjük sérelmeinket, tiprott jogainkat és lelkesedve kiáltunk föl: „moriamur pro rege nostro“!

Mi gr. Szechényi István nagy eszméit hidegen fogadjuk és a hazaszeretet odaadó lelkesedésével rohanunk Kossuth után a vészbe. És azt az embert, a kinek eszméire alig ügyeltünk, egy pár év mulva megtettük: „legnagyobb magyar“-nak.

Arra a másikra pedig, a kinek egy szava elég volt, hogy vagyont és életet áldozzunk érette, mert az ő személyében láttuk a hazát és a hazában csak az ő személyét: arra a másikra egy pár év mulva rá fogtuk, hogy elvitte kincseinket, nyomorba taszitotta az országot, csakhogy önmagát megmentse, csakhogy ő gondtalan éljen idegen hazában.

Ma a rágalom hullámai elsimultak: a tengerszem ujra tiszta. Kossuthhoz nem fér aljas gyanú: Szécheny agyonhallgatott eszméi pedig lassanként a vérünkbe szivárogtak át.

Mert ez a sorsa minden érzelmi politikának. Hamar elhagyja magát ragadtatni: sokszor egy frázis elég arra, hogy vészbe, viharba sodorjon és egy oda-vetett szó elég, hogy azt, a kit szivünk egész melegével követtünk, megkövezzük és méltatlan gyanúval szenyezzük be.

Igaz, hogy idő mulva elalszik a gyanu: vissza tér a régi bizalom, s a ki a gyanuba

hitt, még csak nem is pirul el, mert rá disputálja magára, hogy csak azt mondta tovább. a a mit mástól hallott, — a nélkül, hogy amit mondott, elhitte volna. De azért az érzelmi politikusoknál a legnemtelenebb gyanu magvát is mindig hálás talajba lehet elvetni.

Szerencse, hogy az érzelmi politikával a politikai ösztön is mindig karöltve jár; ha pedig néha egyik a másik nélkül jelentkezik, előbb-utóbb kiegészíti egymást, mint épen Széchenyi István eszméinek önkéntelen elfogadásával történt.

A ki a nemzet idegenkedését Tisza Kálmán iránt, és ez idegenkedés mellett a néma hallgatást másként, mint ezen szempontokból itéli meg, az itéletében vagy igazságtalan lesz, vagy nem ismeri a magyar nemzetet.

II-ik Kákay Aranyos és az egyesült ellenzék hirlapjainak chorusa bánthatják, gyanusithatják Tisza Kálmánt; elmondhatják róla, hogy politikai swindler; hogy a taktika nagymestere; hogy roszat tesz egyéni hajlamokból: hogy zsarnok: hogy kormányzása az erkölcstelenségek egész láncolata; — a nemzet olvasni fogja véleményüket, a gyanu elhintett magva sok helyütt hálás talajra lel, — mert hiszen mondom akadtak a

kik Kossuthra is ráfogták, hogy a nemzetet megcsalta: — de azért se II-ik Kákay Aranyos, se a hirlapok összes chorusa nem dobja ki Tiszát a nemzet szivéből, mint a hogy ő nem dobja ki szivéből a nemzetet soha!

Azért a Tisza Kálmán politikája mégis csak a magyar nemzet politikája, s ha vannak — a kik nem tudnának vele haladni egy uton, azok nem tudnának a létező ellenzékek egyikéhez sem csatlakozni, mert a magyar nemzet politikájának ellenzéket csak a magyar nemzet politikája képezhet. Az egyenesen Tisza ellen „Nem Tisza Kálmán“ programmal megalakult habarék párt pedig politikai svindlerek, erkölcsi halottak és nagyravágyó üresfejek zagyvaléka, nem pedig a magyar nemzet politikáját a magyar nemzet politikájával ellenőrző oppositió!

II-ik Kákay Aranyos, úgy fogja fel Tiszát, mint a ki természeténél, vele született hajlamainál, — szóval egyéniségénél fogva tesz roszat.

Én úgy fogom fel Tiszát, mint a kinek minden lépése azonosítható a nemzet gondolkozásmódjával, jellemével.

Tisza Kálmán egyénisége a magyar nemzet politikája; Tisza Kálmán politikája a magyar nemzet egyénisége.

*

* *

Qui bene distinguit, bene docet.

E könyv nem akar rendszeres politikai tanulmány lenni. Fény- és árnyképek, odavetett gondolatok mozaikja az csupán. Egészben véve: korrajz; részeiben: igyekszik megfejteni azt a sajátságos helyzetet, hogy a nemzetnek az a része, a melyik elfordul Tiszától, miért nem fordul ellene? Hogy a nemzet, mely elégedetlen a kormánypárttal, miért nem leli otthonát sem az ujonnan fuzionált ellenzékben, sem a függetlenek táborában? Miért nincs a nemzetnek pártja és a pártok mellett miért nincs ott a nemzet?

Igyekszik megfejteni annak az ellenszenvnek okát, a melylyel a pártok, — (tehát nem a nemzet), — Tisza ellen viseltetnek, s igyekszik elfogulatlanul itélni ugy a kormányelnök, mint azok fölött, a kik a kormányelnököt itélik el.

*

* *

A nemzet politikai ösztönére és érzelmi politikájára történt hivatkozásban meg van tán fölvetett kérdéseimnek megfejtése is.

A mi ezután következik, az csak — indokolás.

És erős meggyőződésem, hogy én, a ki ismerem a magyar embert lelke legmélyében, józan elfogulatlansággal fogom tudni meghozni itéletemet Tiszáról is, azokról is, a kik Tiszának ellenségei.

És ha erőmben nem vagyok tulbizott, akkor könyvemet nem a nemzet kissebbségének, mint II-ik Kákay Aranyos: nem is a nemzet többségének, de az — egész nemzetnek irtam.

I.

AZ ORSZÁG PIÓCAI.

(Gróf Lónyay. Kerkápoly. A Deák-párt bomlása.)

Hogy azt az ideges gyülölséget, a melylyel a volt Deák-párt tagjai Tisza Kalmán ellen viseltetnek, s a mely főindoka volt az ellenzéki fractiók párttá egyesülésének — megérthessük és méltányolhassuk, vessünk egy pillantást a régi Deák-párt történetébe.

Mert ma csak az egyetlen Kaas Ivor van ott a számbavehető emberek között (a dii minorum gentiummal ugy sincs dolgunk) a ki a Deák-párt történetében alig játszott egyéb szerepet, mint hogy a gróf Lónyay Menyhért fizetett journalistája volt. Ez pedig azért nem érdemel különös emlitést, mivel gróf Lónyay Menyhértnek nagyon sok volt a fizetett journalistája.

*

* *

Gróf Lónyay Menyhért azóta hosszú időre visszavonult a politikai élet küzdelmeitől. Csak most, a kiegyezési tárgyalások folyama alatt tett kisérletet, hogy szerepelhetne-e még azon a szin-

padon, a melyen egyszer már oly gyalázatosan elbukott, s a melynek ő nála alig volt és alig lesz nagyobb komédiása valaha.

Báró Kaas Ivornak tehát voltak csendes percei is a „Pesti Napló"-nál, a mikor Tiszát nem bántotta olyan epés rángatozással, mint ma teszi; a mikor nem keresett ki minden alkalmat, hogy abból tőkét faragjon magának, — nem annyira a kormány, mint inkább egyenesen a Tisza Kálmán személye ellen.

Egyszer azonban eszébe jutott, hogy ő Márkus Pistát megteszi képviselőházi jegyzőnek, s megkérte Tisza Kálmánt, legyen tekintettel az ő protegejére. Hogy Márkus Pista nem lett képviselőházi jegyző, báró Kaas Ivor minden epéjét tengerré gyüjtötte, és akkor kiöntött vele a „Pesti Napló"-ban.

Tehát azok a szépen folyó jambusok, a melyekből az ő ügyes tolla a vezérczikkek prózáját csinálja: mind a harag, a gyülölködő boszszúvágy és sértett hiuság által sugalvák: személyes, egyéni indokok iratják vele azokat a mérges piszkolódásokat a kormányelnök ellen, a melyek még mérgesebbek azóta, a mióta gróf Lónyay Menyhért a politikai mozgalmakban ujra szerepet akart osztani magának.

És a mint személyes indokok vezetik Kaas Ivort a Tisza ellen irányzott gyanusitó támadá-

sok rendszerében, azonképen személyes indokok vezetik azokat a párt-embereket, a kik most az egyesült ellenzéket megalkották.

Soha sem volt arra példa a magyar történelemben, — és adja Isten, hogy ne is legyen többé soha, — hogy az ország uralkodó többségét assimilálják annak vezérével, s hogy a többség, vagy a kormány által elkövetett hibákért a miniszterelnököt vádolják és tegyék minduntalan felelőssé.

A Deák-párt idejében a balközép lapjai és maga a párt, nem beszéltek se Deákról, se Andrássyról, Bittóról, Szlávyról, vagy a többiről. — csak akkor, ha épen az ő személyes tetteik provocálták a felszólalást. Különben támadásukban vagy dicséretükben mindig a párt- vagy a kormány-összeséget, vagy az egyes szakminisztereket vették birálatuk alá.

A Deák-párt különböző árnyalatainak organumai hasonló modort követtek akár a balközép eljárásának sokszor kiméletlen kritikájánál, akár saját pártjuk vagy kormányuk megitélésében. Csak mióta Tisza Kálmán áll a többség és kormány élén, azóta lett rendszerré az a qualificálhatatlan modor, hogy az ellenzéki lapok per „Tisza-regime“, vagy még gyakrabban per „Tisza úr“ beszélnek arról, a mi politikai esemény történik.

Legyen ez azután a Tisza, vagy más kezdeményezése, ez ő előttük egyre megy, járja foly-

tonosan a „Tisza ur“ mintegy kirívó igazolásául annak, hogy ők nem elvet, nem pártot, nem kormányt, — de személyt támadnak, és hogy támadásuk az egyéni ellenszenv és rosz akarat mindenesetre szégyenítő bélyegét viseli magán.

Mi ennek az általánossá lett személyeskedő támadásoknak az oka?

Semmi egyéb, mint a sülyedésig hanyatlott Deák-párt politikai erkölcstelenségének elszomorító folytatása.

Nagy mértéke a gyülöletnek és még nagyobb foka a politikai erkölcselenségnek kell ahoz, hogy emberek, a kik a politika terén lehetlenné tették magukat, megbontsák a parlamenti pártokat és fuziónáljanak velük ellentétes elemekkel csak azért, mert reménylik, hogy majdan a nemzet bízalmával tiszteli őket meg: s ezen az alapon megbuktatják s azután megsemmisítik Tisza Kálmánt.

Nagy politikai erkölcstelenség kell ahozt hogy egy ujonnan alakult párt, a melyik alakulásá „egészségesnek“ szereti nevezni, politikai aktióját azzal kezdi meg, hogy a legnemtelenebb hazugságok, mondva csinált hirek világgá-bocsátásával

akarja az uralkodó kormány és többség népszerüségét aláásni.

Pedig az egyesült ellenzéknek ez a taktikája.

Mikor a kigyezés Austriával végleg megkötöttnek lőn jelentve, a „Pesti Napló“ „jól értesült körökből“ azt a hirt hozta forgalomba, hogy Széll Kálmán le akarta tenni tárcáját, mert a kiegyezés befejezésével nincsen megelégedve.

Ugyancsak a „Pesti Napló“ időnként mint a Tisza kormány és „Tisza úr“ népszerütlenségének eclatans bizonyitékát emlegette, hogy: a zalaegerszegi, vagy egyik s másik szabadelvü kör. — miután „Tisza ur“ politikáját föltétlenül kárhoztatja, — feloszlott.

Természetesen egy szó sem igaz az egészből, hanem a régi Deák-párt tekintélyesei az ő régi politikai erkölcseiket gyakorolták csak tovább az efféle hirek terjesztésével.

Az ország érzi ezt és épen azért ha itt-ott feloszlott is egy-egy szabadelvü kör, de egyesült ellenzék clubja — nem alakult sehol.

Hogy is merik a Deák-pártnak az egyesült ellenzék aktióját intéző némely tagjai ilyenek után Tiszát vádolni szédelgéssel, taktikával és politikai inmoralitással!

Hiszen a mit ők Tisza ellen elkövetnek, az többé nem ellenzékeskedés: az parlamenti kofálkodás és a legnagyobb szemtelenség, a mit tisztességes országban — tisztességtelen emberek elkövethetnek.

Utoljára is oda jutnak, — ha már nincsenek ott, — hogy a nemzetben Tisza iránt rokonszenvet ébresztenek, magukat pedig — megutáltatják. Lejártakká lesznek, mielőtt szerepelhettek volna.

Bántják Tiszát a kiegyezésért.

Tehetik, hiszen a kiegyezés csakugyan rosz. Dehogy jobb, mint a milyet ők csináltak, mikor a nemzet vérét, vagyonát, gazdagságát, — mindenét még ki nem szipolták, mikor még szűzen álltunk szemközt Austriával, — az minden józan gondolkozó előtt kétségtelen.

Koldusbotra juttattak, bukásukban az ország megvetése kisérte őket: ki vették kezünkből és saját önző céljaikra használták fel az anyagi előnyt, és most még merik arrogalni maguknak, hogy ők jobb kiegyezést tudtak volna csinálni!!

Ők? — Nevetséges!

Emlékezzenek csak vissza az első magyar kölcsönre.

Nem volt még adósságunk, hitelünket a legelőnyösebben értékesithetjük vala, és akkor kiküldi Lónyay Kiss Miklóst Párisba és köt olyan kölcsönt, a melyik bizony roszabb, bizony hátrányosabb annál, a mely Tisza Kálmánnak az ország hitelvesztettsége miatt a legrosszabbul ütött ki.

S igy ha a Tisza Kálmán kölcsön-müveletei ellen Kiss Miklós opponál, a ki Lónyay mellett százezreket szerzett magának és kényelemben él, első szerelme — Páris kebelén, — ezt még lehetne érteni.

De hogy Lónyay gróf és mellette azok az emberek opponálnak, a kik a Lónyay első kölcsönét megszavazták, — ez már csak abban a példátlan cynismusban leli magyarázatát, a melyik azokat az urakat hatalmuk hét esztendeje alatt mindig jellemezte.

*

* *

Ha az a zsidó asszony csinálna oppositiót a Tisza kormányban uralkodó gazdálkodás ellen, a kinek — no természetesen Kerkápolynén és a férjen kivül — a honvédség silány mundurját köszönjük, — ezt megint lehetne érteni.

De hogy Kerkapoly opponáljon a mostani rosz pénzügyi gazdálkodásnak; hogy ő akarja

„nagyban és egészben“ reformálni a mi közgazdasági és pénzügyi állapotainkat; ő. a kinek pénzügyministersége alatt az államkincstárban gyakran 5000 frt nem volt egy rakáson: ő. a ki egy bizonyos vasutat tizezer forintnyi jogos követelésére csak akkor fizetet ki. mikor ez már pörrel fenyegetőzött. s akkor is úgy, hogy még a lánchid jegykiadó-cassáiból is elő kellett kutatni a piculákat sőt a félkrajcárosokat és kocsiszámra vitték a rézpénzt Budára. hogy ez a 10,000 frt össze gyüljön. — és ma ez az ember tart országot reszkettető beszédeket rosz pénzügyi gazdálkodás ellen — ez már absurdum.

* * *

Egyébként ne panaszkodjunk, mert a Kerkápoly pénzügyminiszterségének mégis van egy haszna.

A főváros egy egész utcát kapott a — Kerkápoly házaiból.

Ma „csillag“-utcának hívják. de a háládatos utókor bizonyosan „Kerkápoly“-utcának fogja idővel keresztelni.

* * *

Igy vagyunk a sokszor megpanaszolt adófölemelésekkel.

A nemzet nem bírja a nagy terheket. Az adók olyan magasak, a milyenek sehol más országban.

Nos, ki hozta javaslatba az adófelemeléseket? Ki proponálta az adóknak olyan magasra fölcsigázását, hogy mint példátlan nagyot emlegeti mindenki?

A Bittó-miniszterium!

És ki tette szükségessé ezt a nemzet testébe markoló, tőkét emésztő adófelemelést?

A Deák-párt gazdálkodása!

Tisza Kálmán csak magáévá tette a Bittó-miniszterium által beterjesztett javaslatokat, mert szüksége volt reá; az ország nem élhetett meg másképen.

És ma Bittó meri Tiszának szemére vetni, hogy azokat az adókat, a melyeket az ő miniszteriuma proponált — minek hozta be, hiszen a nemzet nem birja elviselni!

De hát minek proponálta?

Különben akárki proponálja is, a magas adókért a felelősség Tisza Kálmánt soha sem fogja terhelni.

A deficitünk apad. Az pedig, hogy a deficit kevesbedjék, életérdeke ennek az országnak.

Nézzük csak át Kerkápolynak egy-egy pénzügyi exposeját. Még a ki csak olvasta is, elhiszi neki, hogy csupa boldogság, csupa irigyelni való jóllét uralkodik nálunk; a ki pedig azt, a mit olvosott, Kerkápolytól hallotta előadva, — megesküszik rá, hogy soh'se volt és soh'se lesz deficitünk.

Persze csak — „nagyban és egészben“, mert apró részleteiben megütötték biz azok a 40—50 millioocskát minden esztendőben.

De hát Kerkápoly ránk disputálta, hogy nincsen deficit! — Pedig volt, — „nagyban“, mivel hogy az egyensulyt helyreállitani, Kerkápoly nem birta — „egészben“.

Ma a kormány legalább őszintén feltárja a pénzügyi helyzetet. Elmondja hogy: várok ennyi jövedelmet, lesz a kiadásom ennyi. Ha csalódik egy pár millióval, az nagyon természetes, miután nálunk a jövedelmek befolyása mindig bizonytalan. Az időjárástól és a terméstől függ, telik-e adóra.

De emlékezzünk csak vissza a Lónyay pénzügyminiszterségére. Azon Lónyayéra, a ki ma a pénzügyminiszter tételeinek még valószinüségét is megtagadja.

A nemes gróf összeállitotta budgetjét ugy hogy sokkal kevesebb jövedelmet irányzott elő.

mint a mennyinek a legroszabb körülmények között befolyni kelletett. Ha aztán plus volt a bevételekben, Lónyay fennen kérkedett vele, mintha az az ő érdeme lenne. És ezek mellett a fényes eredmények mellett mindjárt az első kölcsönével fiascot csinált.

És oda vitte az országot az ő államférfiui bölcsessége, hogy miniszterelnök korában társai véd és dac-szövetséget kötöttek ellene, s úgy szólván kényszeritették őt a lemondásra.

Ezt ugyan nagyon jól tették; használtak vele az országnak, de annál többet ártottak aztán azzal, hogy a véd és dac-szövetségnek egyik pontja értelmében az egész miniszterium együtt maradásra kötelezte magát. Igy történhetett meg, hogy jó ideig nem lehetett még csak azt sem keresztül vinni, hogy egyes tárcákban álljon be változás s igy maradt az ország nyakán pénzügyminiszternek — Kerkápoly Károly.

Utoljára is maga a párt találta tűrhetetlennek az ő gazdálkodását, és megbuktatták. Bukása után ugyan siettek neki bizalmat szavazni, de hát ez már a Deák-párti erkölcsök egyik jellemző vonása.

Eszembe jut az a nap, mikor a házban búcsú beszédét tartotta. A lapok tele voltak az

ő eljárásának korholásával, sőt szidalmazásával. Különösen egy tekintélyes német ujság itélte el tudatlanságát és könyelmüségét.

Ez volt reggel.

Tiz órakor elkezdett Kerkápoly beszélni. Beszélt délutáni 1 óráig; és ennek a tekintélyes népet lapnak a szerkesztője a beszéd végeztével kirohant az országházból, kocsiba vetette magát, hajtatott egyenesen a szerkesztőségbe és az esti lapban már lehetett olvasni, hogy nyomorult viszonyaink között a bajból mégis csak — Kerkápoly mentheti meg az országot.

*

* *

Hatalmas bizonyitéka annak, hogy Kerkápoly olyan kitünően tud beszélni, mint — gorombáskodni.

Mind kettőt — „nagyban és egészben."

*

* *

Ha már felhoztam, hogy Lónyai grófot miniszter társai a szó szoros értelmében kimarták körükből, nem hallgathatom el, hogy az iránta uralkodott ellenszenvnek egyik oka a nemes gróf példátlan g ő g j e volt.

És II-dik Kákay Aranyos Tisza Kálmánt mondja gögös embernek! — Pedig hát Tisza Kálmán gróf Lónyay Menyhérthez képest a megcsontosodott — alázatosság.

De térjünk vissza a kiegyezéshez.

A Deák-párt noha az ország anyagi erejének teljében volt, a kiegyezésnek épen a legnehezebb részeit hagyta megoldatlanul. Tisza Kálmánnak tehát sokkal nehezebb feladat jutott most, az ország anyagi nyomora közepett, mint a milyen a Deák-párt föladata volt akkor, midőn a birodalom másik felével egyezkedni kezdett, s midőn a mellett, hogy vagyonilag jól álltunk — még pressiót is gyakorolhattunk Ausztriára.

És ha Tisza Kálmán a kiegyezést még is előnyösebben kötötte meg mint ők, olyan érdemet szerzett vele magának, a melyet lehet talán el nem ismerni, de ócsárolni nem szabad.

Hiszen maga báró Sennyey Pál meg mondotta, hogy annál, mint amennyit Tisza elért, ő sem tudna nagyobb eredményt kivivni.

Nem ártana, ha ez néha eszébe jutna az „egyesült ellenzék“ — conservativ elemeinek.

Senyeinek, mint széles látkörü, s politikai tapintattal biró államférfiunak tényleg be kelle

látni, hogy a mit Tisza Kálmán Ausztriától nyert az a megnyerhetők maximuma.

Nem csak azért, mert — mint érintettem — a volt Deák-párt a kiegyezés legnehezebb kérdéseit hagyta megoldatlanul, de azért is, mert Sennyey és pártja nem egyszer hivatkoztak az országházban arra, hogy ők a Deák-párt országpusztitó politikájának — nem részesei.

Tehát Sennyeinek, mint politikus és államférfinak tudnia kellett, hogy épen ez az országpusztitó politika, melynek ő és pártja nem részesei, tette lehetetlenné a kiegyezésben minden — a Tiszáénál csak egy hajszállal is előnyösebb — alku megkötését.

Hogy mi volt ez az országot pusztitó politika, a melynek részességet a conservativ párt és vezére annyi erélylyel és szivóssággal utasították el maguktól, s minek ismételjem.

Fájó, vissza-vissza siró emléke az még minden hazafinak.

Pazar hivatalosztogatás a protekcionált léhűtők egész rajának.

Vasuti concessiók könnyelmü engedélyezése a tüskön-bokron „igent“ szavazó képviselői hűség jutalmazásának.

Erdő üzletek, a melyek közbotrányt okoznak.

A keleti vasut ügyei, a melyben az elfogatásokat elrendelő képviselőházi határozat ma is az „érdekeltek“ feje fölöt lebeg.

A fiumei hajógyár dolga, a hol Lónyai vád alá helyezését évek múlva kell inditványozni.

Adóságok adóságra halmazása, meggondatlan könnyelmüséggel, sokszor az ország megalázásával és a hiteltközvetitő szenzálok gazdagodásával.

A pártot vakon követő képviselők és azok atyafiságának, ismeretségének, rokonságának egy-egy eldobott konc, a melynek sokszor nagy értékét az ország népe ma is izzadja.

Törvények, a melyek — ha az ország anyagi- és szelemi-fejlődésének nem ártottak, — bizonyosan ma sincsenek életbe léptetve; — ha pedig életbe léptetvék, csak egyengették az utat az anyagi megsemmisülés felé.

Koldus tarisznya az ország nyakában és „becsületes“ pénzügyminiszterek milliókkal gazdagodása.

A párt elemeinek személyes érdekek közül való csoportosulása, a mely szétzülléssel fenyegeti a párt-összeséget: hogy e szétzüllődés meg ne történjék, hizelegnek a személyes érdekeknek. E hizelgésben mindig van része az „anyag“-nak, s természetesen mindig az ország rovására.

Az adók emelkednek. Az elégületlenség általános és megkezdődik az — embervásár,

Lónyay százezreket költ a választásokra. Igér, — ad, — fizet, — vesz. Teremt magának közvéleményt. Alapit lapokat, a melyeket dotál példátlan gazdagsággal. A „Korunk“ a rendelkezési alapot rövid fennállása alatt majd nem 60,000 frtig vette igénybe. A vidéki lapok bol-

dog-boldogtalanja az ország pénzén dicséri a kormányt. A sajtó-iroda tagjai úsznak a jólétben, mert szerte-szét küldött cikkeiket tetszésük szerinti felszámitásban fizeti a dispositions-fond.

Más országokból ideszármazott szédelgők céljainak könyelmü, sokszor bűnös előmozdítása.

Részvénytársaságok alakitására lázas sietséggel adják ki az engedélyeket. A minisztériumok hivatalnokai még éjjel is a bureaukban dolgoznak — a jövevény piócák ügyében — ezek által megfizetve.

A kormány látja, hogy ez többé nem a hazai iparnak fejlesztése, de gyalázatos üzelmek, a melyek végre is megölik a hazai ipart. A kormány látja, hogy a részvénytársaság alakitási engedélyeket világot csaló svindlerek öngazdagodásukra használják, és a mint megkapták, tovább adnak rajta jó áron. A „krach" előre veti árnyékát. A pusztulás vijjongó előhirnökéül, egy-egy csőd ijeszti a nép hiszékenységét és inti tartózkodásra e lelketlen gazemberektől. És a kormány még ekkor is adja ki egyre az engedélyeket, noha már kevesebb számban. Nem azért, mert nem akarna többet adni, hanem, mert a kik tele ették magukat — nem vágynak ujabb engedélyre, akik pedig ujabb engedélyt kérnek, tartanak tőle, hogy már — nem ehetik tele magukat.

Belügyi dolgaink elhanyagoltatnak, mert a fő cél nem az ország érdekeinek előmozdítása,

de a többség fen- és együtt tartása, mig utoljára megbuknak valamenyien — alulról.

A sajtó nem hunyhat többé szemet a nemzet forrongó elégületlensége előtt. A párt tagjai maguk teszik mind gyöngébbé, mind lazábbá azt a kapcsot, a melyik őket együtt tartotta, mert érzik, hogy nem sokat várhatnak többé a kormánytól.

És így történik, hogy kezdenek alakulni — személyi fractiók. Kiki csatlakozik ahoz, a kitől majdan bekövetkező jobb időkben ujra hasznot remél.

Senyey Pál, anélkül, hogy még nyiltan pártot alkotna, lassanként körülvéve látta magát övéi által.

Gr. Lónyay Menyhért külön organumot tart magának a „Reformban"; subventionálja a lapot bőséggel és személyes barátait együvé csoportositja. Látja, hogy e bábeli zürzavarban neki, a ki szeret a zavarosban halászni, még jövője van. Embereinek a „Lónyay-párt" elnevezése ellem tiltakozik ugyan, de olyan modorban, hogy a ttltakozás csak megerősiti egy Lónyay párt létezéséről uralkodó általános véleményt.

Kerkápoly feszültségben van Lónyayval, de neki is meg van a maga egy pár Satelles-e, a kik azonban vele együttszerényen meghuzzák magukat.

A nemzet pedig — torkig lakott a nagy honboldogitással és látja, hogy ez a gazdálkozás nem egyéb, mint a rongyos szegénység mezte-

lenre vetkőztetése, s méltó felháborodásában előkésziti 1875. február 3-át.

A politikai erkölcsök ilyen sülyedése után lehet-é csodálni, ha a magyar ember inkább a Bach-korszakot óhajtotta vissza magának, semhogy tovább nyögjön e haszonleső politikai szédelgők türhetetlen igája alatt.

II.

A SORS HUMORA.

Embervásár. — Szédelgések. —Egy concessió ára. — Öt forinttól 60,000-ig. — A hiúz és róka szövetsége. — Elv föladás.

A sorsnak néha nagyon keserü húmora van.

A Deák-párt nem akarja belátni sem azt, hogy az országot a hanyatlás lejtőjére taszitotta, — sem azt, hogy az anyagilag tönkre juttatott nemzet irtódzik az ő uralmuktól és — hét esztendeig görcsösen ragaszkodik az uralkodás előnyéhez. S azok, a kik a hatalmat alig akarják kezükből kiadni, ma cynikus vakmerőséggel dobják oda Tisza Kálmánnak, hogy egyéni hiuságáért föláldozza az ország érdekeit, — és nem akar lemondani.

Ők, a kik a hatalomhoz egyéni haszonlesésből ragaszkodtak. — Ezzel a bünnel nem merik vádolni Tisza Kálmánt, hanem elkeresz-

telik — hiu embernek, a ki mindent alá rendel miniszteri tárcájának,

Hát nem a sors hnmora-é ez?

*

* *

Tudjuk, hogy a Deák-párt a kiegyezési kérdésekben az engedékenység legszélső határáig ment el.

Deák Ferenc politikai működése és egyénisége ma már a történelemé. Én hallhatatlan érdemeiből nem akarok semmit levonni, de az igazság érdekében azt hiszem, elmondhatom, hogy Deák Ferenc mindenből opportunitási kérdést csinált, és engedett mindenben. Nem azért, mintha talán a hazára nézve üdvösnek tartotta volna némely dolgok Ausztria javára hajló opportunus megoldását, — de mert károsabbnak hitte a joghoz netáni merev ragaszkodásból eredhető surlódásokat. — Utolsó időben pedig az „öreg úr“ már csak eszköz volt a róla nevezett párt némely embere kezében.

Es ma mégis Tisza Kálmánt vádolják engedékenységgel azok, a kik nagyon is jól tudják, hogy Deák Ferenc maga volt az engedékenység folytonossága.

Hát nem a sors humora-é ez?

*

* *

Mikor a Deák-párt sötét multját néha-néha felszokták emlegetni, — azok, a kik találva érzik

magukat, ma azzal védekeznek, hogy a balközép magatartása az oka baklövéseik legnagyobb részének. Ebben a nézetben van II-ik Kákay Aranyos is.

Ma, három év után a balközépet vádolják politikai büneikért; azt mondják, az ellenzék magatartása akadályozta őket abban, hogy jót tegyenek, s ezen magatartás elleni védelmük kényszeritette őket roszra, mert hogy Tisza és pártja ellen fedezzék magukat, egyeseket az ország rovására tulságos kedvezményekkel halmoztak el. Mig három év előtt, hét éven keresztül mindig azt hajtották, hogy a balközép — kormányképtelen; tehát nincs tőle mit tartani.

Hát nem a sors humora-e ez is?

*

* *

És nem a sors humora-e, hogy ma azok az emberek képezik Tisza Kálmán ellen a leghevesebb oppositiót, a kik, mint a Deák-párt főszerepvivői, a nemzet szivéből ki vannak szakitva örökre. Nem a sors humora-é, hogy egy Kerkápoly Károly, a ki tisztességes pénzügyi müveletre nem volt képes, a kit a financiák vezetésében a legnagyobb járatlanság jellemez, és a ki a sinlődő ország elszegényedéséhez a ke-

gyelem döfést adta meg — ma nagy képpel akarja bebizonyitani, hogy ő belőle milyen jó pénzügyminiszter válnék!

Tán bele akarna tanulni még egyszer, mint minisztersége első idejében.

Arról volt szó, ki legyen a pénzügyminiszter. Andrásy elő állt vele, hogy:

— Kerkápoly lesz a legalkalmasabb ember rá.

— De hiszen nem ért a pénzügyekhez? vetették az ajánlat ellen.

— Nem baj: majd beletanul.

És Andrásynak ez a válasza tette meg Kerkápolyt pénzügyminiszterré!

*

* *

Nem a sors humora-e, hogy gróf Lónyai Menyhért, a kinek minden költségvetési előirányzata a hazugságok láncolata volt, rá támadt a pénzügyminiszterre, hogy tételei — megbizhatatlanok.

Nem a sors humora-e, hogy ezek az erkölcsi halottak ma olyan kérkedő vakmerőséggel akarnak az ország baján segiteni, mint hogy ha az országot nem ők taszitották volna bajba.

*

* *

És nem a sors humora-e, hogy a volt Deákpártnak egyesült ellenzékké füződött matadorjai

fölteszik a magyar nemzetről, hogy őket még valaha az életben számba veszi.

Ennyi cynismus láttára a léleknek föl kellene háborodni és kétségbe kellene esni a magyar nemzet jövőjén, ha nem tudnók, hogy a sors gyakran megenged magának ilyen — keserü tréfákat.

*

* *

A Deák-párt vádolta az ellenzéket, hogy akadályul szolgált a nagyszabásu reform alkotásoknak; s ma az ellenzékké lett Deák-párt mit csinál?

Hogy hazudik képtelen dolgokat, s ráfog Tiszára olyan célzatokat, a melyek a miniszterelnöknek esze ágában sincsenek, — hadján.

Hogy rágalmaz és fölhasználja a legparányibb ténta foltot, a miből a nemtelen gyanusitás segélyével gyöngitheti a többség erejét, erre sincs szavam, mert ezt, és azt egyaránt természetesnek találom.

Ez a lesülyedt Deák-párt politikai erkölcstelenségének logikája, mint a hogy az ellenzéki fractiók egyesülésének főoka ebben a sokszor emlitett politikai erkölcstelenségben gyökeredzik.

A hazugság és rágalom rendszerré lett folytonosságát tehát el sem itélem, mert nem tudnám mit mondjak akkor a fuzionált oppositió parlamenti szerepléséhez?

Alkotmány ellenesnek bélyegzik Tisza Kálmánnak a népgyüléseket szabályozó rendeletét. Tisza csak szabályozza a népgyüléseket, s ez kötelessége: de ők hatalmuk teljében betiltották a politikai köröket, a mihez nem volt joguk.

Hát becsület ez, hazafiság ez, politikai tapintat ez, ma a népgyülések szabályozása ellen opponálni? és opponálni nekik, a kik a vélemény szabadságot nyomták el az erőszak fegyverével.

Legyünk őszinték és valljuk meg, hogy azon erőszakoskodó excessusok után, a melyeket a budai szent-György terén a decemberi népgyülés csőcselékjei maguknak megengedtek, — s a melyekért a felelősséget a népgyülés intézői magukról siettek elháritani, — akár Simonyi Ernő, akár Simonyi Lajos báró nem fogják-é a népgyülések megtartását ép úgy szabályozni, mint Tisza Kálmán szabályozta?

Nem is az fáj ezeknek az uraknak, hogy a népgyülések megtartása szabályozva van, hanem, hogy a népgyülések szabályozása által az ő személyes törekvéseik vannak korlátok közé szoritva.

Decemberben is ők izgatták a népet odáig, hogy az megrohanta a ministerelnöki palotát. Mert nálunk és mindenütt a népakaratnak a vezetők adnak irányt, s miután Kaas Ivor és Helfy, meg a többi, nem tudnák a lelkükön elvi-

selni, hogy a népakarat tisztességes, méltóságos nyilvánulásáért felelősséget vállaljanak, mert épen ellenkező a céljuk, elnevezik alkotmánysértésnek azt a rendeletet, a melynek érvényesitése esetén ők alkotmány-sértéseket el nem követhetnek.

Nem a sors humora-é ez is?

* * *

De menjünk tovább, s nézzük azt a másik vádat, a melyet a volt Deákpárt, ma „egyesült ellenzék“, meggondolatlan könnyelmüséggel dob Tisza Kálmán szeme közé.

Értem a „muszka szövetség“ vádját.

Még akkor is, ha keleti politikánk csakugyan a muszkáknak kedvezne, jogosult-é e vád Tisza Kálmán személye ellen, a ki csak a törvény által engedett korlátok között érvényesitheti az ország befolyását a külügyi politika intézésére, és a kiben bizonyára van annyi hazafiság, hogy ha a nemzet akaratának érvényt szerezni nem birna, letenné tárcáját.

Próbálják meg utána azok, a kik — mikor az ország urai voltak, nem hogy a nemzet akaratát figyelembe tudták volna vétetni, de azt sem birták kivinni, hogy a monarchia külképviseletében Magyarország is elismertessék — valaminek.

Egymást érték a panaszok a Deák-párt idejében, hogy a monarchia nagy követei és consulátusai „k. k. österr. Gesandschaft“ vagy „k. k. österr. consulat“-nak nevezik magukat: pecséteik ezen köriratot viselik: sőt köttetett szerződés a közös külügyministerium által, a melyben Magyarország neve meg sem volt emlitve.

Ha jól emlékezem tán épen ezen szerződés provocálta az országházban azt az elkeseredett vitát az „és“ fölött.

S ma ezek az emberek, a kik Magyarország külügyi befolyását, még a formában sem voltak képesek megóvni, merészelnek szemrehányásokat tenni Tisza Kálmánnak, hogy az ország akaratát a lényegben nem birja érvényre emelni.

Nem a sors humora-é ez is?

És ha még igazuk volna! ha a kemény vádak az alaposságnak csak némi látszatával birnának, meglehetne magyarázni a tulzásokba hajtott elkeseredés kiméletlen kifakadásait.

De hirlapi kofálkodás, eszeveszett irigység, országbolonditás az egész muszkaszövetségi vád. — Hiszen ma már tudva van, hogy Erdélyben és Dalmátiában védelmi előkészületeket teszünk az eshetőleges muszka invasió ellen. Ma már

muszka barát lapok nyiltan támadják monarchiánk keleti politikáját és mindezek dacára a volt Deák-párt meggondolatlanul kürtöli világgá, hogy: ime Bosniát occupáljuk a muszka javára.

Ha ez igy volna; — ha mindazon támadások, a melyek Tisza ellen az egyesült-ellenzék által napról napra intéztetnek — csak felében lennének igazak, akkor egész bátorsággal dobhatnók Tiszának szemébe a leggyalázatosabb cimet, teljes joggal nevezhetnők őt hazaárulónak!

És van-é valaki, a ki még csak gondolatban is képes legyen feltenni ilyen bünt arról az emberről, a kinek politikai multja épen úgy, mint politikai jelene maga a megtisztult hazaszeretet, az ország érdekeinek és javának szivén-hordozása és a haza jóllétének, a haza virágzásának, a magyar nemzet faji erejének gyámolitása és emelése.

Ezért van aztán, hogy a nemzet érzelmi politikusai kezdetben mohón falták a muszka szövetség idétlen vádját és hidegen fordultak el a kormányelnöktől: mig ma a nemzet józan politikai ösztöne Tisza felé hajtja azokat, a kik elfordultak tőle s a Deák-párt nemtelen fegyverei ártalmatlanul pufognak a végtelen — semmiségbe.

*

* *

Igen is a Deák-párt fegyverei!

Mert az egyesült ellenzék coriphacusai egytől-egyig a volt Deák-párt azon szerepvivői, a

kik hét évi gazdálkodásuk által Magyarországot csaknem a végbukás szélére juttatták. Szilágyi Dezső, a kis Pulszky, Pacolay, Lónyay, Kerkápoly Károly, Somssich, Bittó, meg a többi mind a vesztett hatalmat sirató, s ujra uralkodni vágyó egyéniségei a habarék-pártnak, a kik — mert nem tudják Tisza Kálmánnak megbocsátani, hogy szegődött bérért osztott konchoz nem jutottak, — ma boszujok, epéjök egész tengeret okádnák a miniszterelnökre, s a régi Deák-pártot jellemző álnoksággal intézik organumaikban Tisza ellen a rendszeres támadásokat, ugy levén meggyőződve, hogy a szabadelvü pártot és az uralkodó kormányt ők is alulról fogják megbuktatni, mint a hogy Tisza — őket buktatta meg.

Csak hogy e jó urak egyben nagyon csalatkoznak. Abban, hogy őket — Tisza buktatta meg.

Nem igaz.

Alulról buktak, a parlamenten — kivül: buktak a lételét féltő nemzet utálatában. A parlamentben Tisza csak eszköze volt a parlamenten kivüli nemzet-akaratnak.

S ha most arra számitanak, hogy Tiszát ugy fogják elbuktatni, mint a hogy ők elbuktak, nagyon csalatkoznak. Először, mert a nemzetben van ugyan elégületlenség a kormány és a többség ellen ma is, de ezen elégületlenség tolmácsolására ma nincsen párt a parlamentben. S másodszor, ha volna is, a pártnak nincsen meg az

a vezére, a kinek a nemzeti elégületlenség kezébe merje adni a zászlót, a mely után az alakulandó, vagy megalakult többséget kövesse. Arra a zászlóra pedig, a melyet ők lobogtatnak, — higyjék el nekem, nem az van felirva, hogy: e jelben győzni fogsz, hanem az, hogy: e jelben elbukol.

Nem irok én védelmet a Tisza ellen intézett támadásokra. Nem irok mélyre ható politikai tanulmányt; irok egyszerüen korrajzot, s igy nagyon is könyvem keretébe tartozik azon tény constatálása, hogy az egyesült ellenzékben a volt Deák-párt támadt fel, s hogy épen ezért, a habarékok politikája, személyes gyülölet Tisza ellen, a ki nézetük szerint hatalomra jutván — őket mellőzte; vagy, hogy fájdalmaikat igaz nevén nevezzem, nem ültette őket a — husos fazék mellé.

Mert ezek az urak a hatalmat husos fazéknak képzelik, a miből kölcsönös elnézés mellett kiki tetszés szerint hizlalhatja magát.

Tagadják el, hogy nem igy van. — Tagadjákel, hogy nem: „hinc illae lacrimae.“ — Hiszen a mit tesznek, írnak, vagy mondanak, minden szavuk, minden betüjök erre a fájdalomra vall.

Vezércikkeket szentelnek annak, hogy a kormány három Móricznak adott hivatalt.

Az a hivatal!

Boldog idők voltak -- ugy-é, mikor ők három Móricz helyett háromezer nem Móriczot juttattak zsiros falatokhoz. Boldog idők voltak, mikor kibukott Deák-párti képviselők — noha a kormány pénzét, a melyet ujra megválasztásukra kaptak a saját személyükre költötték el, s azzal — meglesznek-é választva vagy nem — mitsem törődtek és elbuktak, de azért bukásuk után is fényesen tudtak Pesten élni — hivatalosztogatásból.

Ismertem közülök egyet, kiméletből nem mondom meg kicsoda, a kinél egymást érte az ember, hogy egyiknek ezt az állást, másiknak azt az engedélyt szerezze meg „ismeretes befolyásánál fogva."

Az „ismeretes befolyásu" képviselő mosolyogva kérdezte tőlük:

— „Mit ad érte?"

— „Ezer frtot."

— „Legyen nyugodt. Egy hét mulva kezébe lesz az engedély."

És egy hét mulva kezébe lett.

S ma mégis arról szól a nóta, hogy három Móricz hivatalt kapott: három Móricz, a ki végre is a hivatalát kezeli annyi ügybuzgósággal és lelkiismeretességgel, mint a mennyivel az a száz és száz tehetetlen öreg úr, a ki törvényszéki

biróvá lett, s rövid időre rá illő nyugdijba helyeztetett, csak azért, mert a Deák-pártnak buzgó kortese volt valamennyi.

*

* *

Vagy, hogy még egy közelebb eső példát mondjak, — nézzük a hivatalos lap történetét. Gyakran képezte fölszólalás tárgyát az országgyülésen is, hogy a hivatalos lap bérlete az Athenaeum részvénytársaság monopoliuma. Volt rá eset, hogy egy pályázatnál a kormány előnyösebb ajánlatot kapott, mint az Athenaeumé, és a „Budapesti Közlönyt“ mégsem a nagyobb ajánlattevő nyomatta, mert a belügy-miniszter, — hogy saját szavaival éljek: „több garantiát látott a kevesebb ajánlatot tevőben — a többet igérőnél.“

Arra is volt eset, hogy a hivatalos lap bérletére beérkeztek az ajánlatok — egynek kivételével. A lejárati idő utolsó percében ez az egy szerzett magának valahonnan egy Asmodit, s e pajzán sánta ördög segitségével megtudta, hogy a beérkezett offertek hogy szóllnak.

A benem érkezett egy aztán 5 frttal többet igért, mint a legtöbbet igérő, és a hivatalos lapot továbbis az — Athenaem nyomatta.

De hajh! Tisza Kálmán minisztersége alatt Asmodi ujra üvegbe került és az üveget nem

lehetett összetörni. A hivatalos lapot még mindig az Athenaeum nyomtatja ugyan, de — 60,000 forint évi bérösszeggel drágábban mint ez előtt.

És ez a hatvanezer forint olyan zokon esik az Athenaeumnak, hogy azóta a „Pesti Napló" minden vezércikke csupa zokogás, minden entrefiléeje egy-egy krokodilkönny, a mivel ezt az országot siratják, a melyet Tisza Kálmán ugy — tönkre tett.

Hát nem a sors humora-é ez is?

Szegény ország!

Szegény Athenaeum!

* * *

Egyébként régen megirott, sokszor elmondott dolgok már ezek. Én csak is azért hoztam föl, mert ott, ahol annyi soha nem hallott ujdonsággal állunk szemközt, mint a II-ik Kákay Aranyos könyvében, jól esik egy kissé — emlékezni régiekről.

* * *

Szükségel-e még több igazolást, hogy az egyesült ellenzék elkeseredett magatartása Tisza Kálmán személye ellen abból ered, mert

a volt Deák-párt azt hiszi, hogy őket Tisza Kálmán személye buktatta meg, s mert a fuzióhoz csatlakozás által remélvén, hogy a hatalom előnyeiben osztozni fognak — reményeikben csalódtak.

Ha még szükséges, elmondhatjuk, hogy ők Tiszában a saját bűnüket, a — hatalom vágyat támadják. Pedig Tisza készséggel átadja helyét akárkinek és akármikor, csak kormányképes párt és többség kezébe tehesse le a hatalmat.

Ők Tisza Kálmán személye ellen nyiltan kimondják, hogy a balközép rovására a fuzió után a volt Deák-pártot egészen neglígalta.

Ez ugyan megint alaptalan ráfogás, mert hiszen a szabadelvü párt elemei között akárhányat találunk a volt Deák-párt józan és hazafias tagjai közül, s Tisza csak azokat negligalta, a kiket az ország közvéleménye egyhanguan elitélt és a kiknek tulsulya a volt Deákpártban először decomponálta, azután lejáratta, és végül — megbuktatta a volt Deák-pártot.

De ha ugy lenne is, a mint ők mondják, bűnül róható ez föl Tiszának? Hiszen a nemzet bizalma nem csak a Tisza személyében, hanem a Tisza pártjában is, összpontosult. A fejedelem Tisza Kálmánt nem a Deák-párt vezetésére állitotta miniszternek, hanem miniszternek állitotta azért, mert többség volt a háta megett, a mely többség a Tisza pártja, a volt balközépből nyerte

erejét, s igy ha Tisza saját pártját favorizálta is, csak okosan, józan számitással és — kötelességszerüen cselekedett.

Hogy mennyire a volt Deák-párt akar feltámadni az egyesült ellenzékben, kirí abból a kacérkodásból is, a melyet egyik-másik lap a szabadelvü-párt azon tagjaival üz, akik a néhai Deák-párt kebelében szerepet játszottak, — noha talán csak csekély mértékben, vagy épen nem tényleges részesei az országpusztitó politikának, a mely a balközép és Tisza Kálmán uralmát egy egészséges pártalakulásig biztositotta.

És kirí az egyesült ellenzék minden törekvéséből, hogy az 1875. február 3-ig uralkodott többséget akarja kebelébe vonni. Innen van, hogy olyan fegyverekkel él, a mely a politikai erkölcstelenségben elpuhult, s a hatalom után esenkedő embereket legkönnyebben lépre csalhatja. Jól tudjuk, hogy a Deák-párt életében személyi okok, személyi kérdések és törekvések mindig nagy szerepet játszottak. A személyes érdekek hurjainak ügyes összekapcsolása tette lehetővé, hogy egy — különben ellentétes — elemekből álló többségből oly összhangzó accordokat lehetett kihozni azoknak, a kik e többséggel játszottak.

Ebből természetes, hogy ma ugyanezen hurokat pengetik.

Tisza eljárását „taktikának" keresztelik, — no mert taktika volt az ők minden eljárásuk.

A Tisza politikáját az ő egyéniségére vezetik vissza, — mert a Deák-párt politikája mindig személyeknek kedvező, egyéni érdekeknek szolgáló politika volt.

Elnevezik Tisza Kálmánt büszke, hiu embernek, — mert a Deák-párt idejében ha ki valaminek többséget akart szerezni, előbb udvarolt azoknak, a kik által a többséget biztositva látta, és ez hizelgett némely dii minorum gentiumnak, s épen azért tudnak most vele hatni, hogy Tisza Kálmán — hiu, büszke ember.

A Deák-párt uralkodása végzetes volt a nemzet sorsára. A politika svindlerei, amint az egykoru lapokból akárki meggyőződhetik, minden tettükben mint „Deák-párt“ lettek elitélve még akkor is, mikor ez az elnevezés a Deák-pártot többé megnem illette, mert Deák megszünt a saját pártjának tagja lenni. Ma megforditják a dolgot, s a Tisza uralkodását elkeresztelik „Tisza-korszak“-nak, mert ez is — imponal. Lépre csalt jámbor együgyűek hisznek e politikai szédelgők szavának, s tetszik nekik, hogy: ime, ma „Tisza-korszakot“ élünk és a mi többségünket a Tisza emberei merték a Deák-párt uralmának nevezni.

Megint a régi csalódás, mert a „Tisza-korszakot“ csak a „Pesti Napló“ és a „Kelet Népe“ nevezi Tisza-korszaknak; a nemzet nem ismeri és nem teszi magáévá ezt az elnevezést.

A nemzet látja, hogy a kancsal mészáros hová vág, s mikor Lónyay és Kerkápoly kibékülnek és kibékülvén mindakettő a markába nevet, — a nemzet megérti ezt a kibékülést. Ismeri a multak történetét és ő is — kacag hozzá! Csakhogy a nemzet nem azt kacagja, a mit a kibékült ellenségek olyan mulatságosnak találnak.

A nemzet kacagja a sors humorát, a mely néha olyan keserü, hogy elsirná magát az ember, ha nem volna kénytelen rajta — jóizűt nevetni.

Lónyay és Kerkápoly — j ó b a r á t o k!

Lónyay és Kerkápoly ellenzéket képeznek a kormány ellen és segitenek azoknak, a kit Tisza Kálmán személyét rugdalják.

Lónyay és Kerkápoly hatalomra vágynak és ugy mutatják be magukat, mint — honmentők.

A hiúz és a róka — szövetségben!

Hát nem a sors humora-é ez?

De itt már megszünik a nemzet kacagni.

Itt — hallgat, és — pirul!

*

* *

És pirulnak a nemzettel a Deák-párt azon elemei, a kit megértették azt az óriási lelkese-

dést, a mely Tisza Kálmán 1875. február 3-án azt a beszédét követte és a mely lelkesedés az egymással hét évig szemközt állott pártokat a fuzióban részint szívből, részint szinből — egyesítette.

Szivből azokat, a kik ma is tagjai a szabadelvü pártnak, és a kik közül az egyesült ellenzék tizenkét lyuku furulyájának csábitó szava aligha fog valakit magához édesgetni. Ezek belátták, hogy coriphaeusaik szédelgéseinek ők épen ugy áldozatai, mint áldozata lett e szédelgő politikának a nemzet. Belátták, és — a hogy a nemzet józan politikai ösztöne megérezte — a fuzióban a menekülő utat a Deák-párt által előidézett zürzavarból való kibontakozásra — megérezték ők is; és nem számításból, mint azon Deák-pártiak. a kik ma már megszüntek a szabadelvü-párt tagjai lenni, de őszintén, minden tartalék gondolat nélkül csatlakoztak Tisza Kálmánhoz és támogatják őt ma is.

*
* *

Mert az egyesült ellenzék magatartása és eddigi szereplése fölött igazán csak vagy — pirulni, vagy — kacagni lehet, a szerint, a mint támadásaikat Tisza Kálmán ellen vagy a politikai erkölcstelenség cynismusa, vagy az ártani vágyó együgyüség tudatlansága jellemzik.

Vádolják Tiszát, hogy hatalmát féltve, mint belügyminister pressiót gyakorolt egyes képviselő választásoknál. — Persze a Lónyay által vezetett választásokat elfelejtik!

Pedig Tisza Kálmán bizalmas körben őszintén bevallotta, hogy ő csak három képviselő megválasztásánál gyakorolt pressiót: Somssich, Bittó és — Kerkápolynál.

És most éppen ezek tesznek neki a javukra gyakorolt pressióért szemrehányást.

Támadják a miniszterelnököt, hogy a protestantizmust politikai emelkedéséhez lépcsőül és hatalma megtartásához eszközül használja.

Ha tanulmányt irnék, sok érdekes dolgot mondhatnék el a protestantizmus és catholicizmusnak még ma is egymással szemközt álló érdek-eltéréseiről, a melyek eredményei gyanánt jelentkezik, hogy mind a kettő politikai factornak számitja magát, s bizonyos tekintetben mint ilyennel szükséges velök számolni. Mert nem irok tanulmányt, a Tisza ellen emelt vádra csak annyit jegyezhetek meg, hogy ő a protestantizmust fele annyira sem tette eszközévé, mint a hogy Br. Senyey Pál és pártja a catholicizmust saját céljaikra már akkor fölhasználták, midőn a fuzió után a jobboldali ellenzékkel képeztek oppositiót a szabadelvü-pártnak. S mig Tisza Kálmánnak a protestantizmussal ugy mondott szövetkezése vagy érdekegysége bizonyitást igényel, addig báró Sennyey

Pál és pártjának gyöngéd viszonya a catholicizmushoz — bebizonyított tény.

E tárgyban különben bővebb felvilágositást adhat a „Magyar Állam“ utóbbi három esztendős folyama; okulni is, — mulatni is lehet belőle.

Szemére vetik Tiszának, hogy föladta elveit és ezek árán szerezte meg a miniszteri bársonyszéket. Es ezt azok vetik neki szemére, a kik ma föladott és föntartott elvek árán egyesültek olyan ellenzékké, a mely az ő hitök szerint — kormány képes.

Ezt azok vetik Tiszának szemére a kiknek köréből báró Sennyey Pál kivált, mert elveihez következetlen maradni nem akart.

Satira !

III.

FÖLADOTT ELVEK ÉS — VIZITKARTYA.

Ha Tisza Kálmán csakugyan föladta elveit, akkor is comikus az egyesült ellenzék fészkelődése és csufondáros gunyolódása; mert az elvföladás vádját vak veti világtalannak a szemére.

Ha Tisza Kálmán csakugyan feladta elveit, akkor még mindig lovagiasabban, becsületesebben cselekedett, mint azon ellenzéki árnyalatok, a melyek kormányra kerülni egyesültek egy compact párttá, hogy majd ha az országot igazgatják, egyik kérdésben az egyik, másik kérdésben a másik részecskéje az egyesült egésznek érvényesitse elveit, s melyek érvényesithetését a fuzióban „föntartotta."

Mert máskép, mint igy, az elvek „föntartása" nem magyarázható.

Például :

Apponyi Albert gróf lesz az egyesült ellenzék kebeléből alakult kormány-belügyminisztere,

hogy a miniszteriumban a conservativek is képviselve legyenek.

Apponyi Albert grófnak elve a megyei tisztikar kinevezés utján szervezése, mig Simonyi Lajos báró, a ki tán miniszterelnök lesz, a megye tisztviselőit választani akarja, mert neki megint az az elve; Szilágyi Dezső pedig, a jövendő igazságügyminiszterre, e kérdésben a középutat: a megyei hivatalok választás és kinevezés melletti betöltését óhajtja.

Apponyi Albert grófnak alkalma nyilott föntartott elvét érvényesiteni. Ha Simonyi Lajos és Szilágyi Dezső engednek, ők adták föl elveiket, ha nem engednek, Apponyi Albert nem érvényesitheti föntartott elveit, s az ország egy vitális kérdése megoldatlan marad, és az elvek föntartása miatt a haza szenved kárt; a haza rövidül meg azért, mert Apponyi Albert grófot a nemzet bizalma a kormányra juttatta. Ha Apponyi sem enged, akkor kilép a kormányból, de akkor megint Simonyi Lajos és Szilágyi Dezső kapnak hajba, s ha kitudnának is egyezni valahogy — tán elveiknek „félig“ fentartásával, — a kilépett Apponyival pártja is vele megy és a többi is decomponálva van.

Ez az egyesült ellenzék „fentartott elvének“ eredménye a gyakorlati politikában.

Ilyen harmóniát várhat a nemzet a jövő muzsikusaitól.

Ehhez képest, ha Tisza Kálmán elveit csakugyan föladta, és föladta azokat pure et simple, ismétlem: becsületesen és lovagiasan cselekedett.

Ha pedig a föntartott elvek azt jelentik, hogy az egyesült ellenzék, mint oppositió, minden egyes kérdésben szabadságot ád a kebelébe vont pártárnyalatoknak: saját elveik értelmében szavazni a kormány — ellen, s majd aztán, ha ők jutnak a kormányra, megállapodnak valami aranyközép útban, akkor az elvek „föntartása“ nem egyéb a legvilágosabb elvföladásnál.

Még pedig elvföladás a volt Deák-párti politikai erkölcsök kátéja szerint.

Magyarul kimondva, ország ámitás, világ bolonditás.

*

* *

Az első esetben az egyesült ellenzék — kormányképtelen; második esetben a politikai becstelenség útján, államcsiny árán jutott a kormányra.

A gondolkozó ember belátta, — a nemzet józan politikai ösztöne pedig megérezte ezt, és azért nem fogadta a lelkesedés egy árva hangja sem a fuzionált új pártot, a mely már születésében a rohadás csiráját viseli, s egyesülésével a mi-

hamarább bekövetkező decompositio magvát hordja méhében.

Ki merné hát a második fuziót egészséges pártalakulásnak tekinteni?

Ki merné az egyesült ellenzékben a parlamentáris oppositiónak bizonyára Tisza Kálmán által is óhajtva várt Mesiását üdvözölni?

Senki.

De még is: ők magok, a kik sippal dobbal hirdetik magukról, hogy az a kormányképes, egészséges párt, a mely a pusztulásnak indult országot megint tejjel mézzel folyó Kánaánná változtatják át senki más, mint ők az egyesült ellenzék.

„Mach mer uns einen guten Tag — gondolják — und heis' mer uns Euer Gnaden.

És addig beszélik, hogy ők a szabadalmazott kormányképes oppositió, míg utoljára maguk is elhiszik.

És addig szidják Tisza Kálmánt, hogy elveit föladta, mig utóljára — ezt is elhiszik.

*

*   *

Én nem hiszem sem az egyiket, sem a másikat. Hogy miért? azt egy alábbi fejezetben fogom kifejteni; hanem megkisértem és az ő álláspontjukra helyezkedni.

Tisza Kálmán tehát föladta elveit.

Bűn ez?

Szerintük igen; bűn, sőt erkölcstelenség. Kállay Béni szerint azonban, a ki az egyesült ellenzék egyik kitünő vezérférfia, ez az elvföladás nemcsak hogy nem bűn, de határozottan erény, mert Kállay Béni azt tartja (lásd a „Szerbek történeté"-nek első kötetét), hogy minden politikai aktiót a siker szerint kell mérlegelni. s az elvföladás sikere Tiszánál kétségbevonhatlan.

De hát Kállay Béni az imposans többség kedvéért ezt az elvét, hogy a siker mindent igazol, bizonyosan föntartja jobb időkben való érvényesithetésre, s ma, quil ne dérange l'enteint cordiale, nem csak elfogadja bünnek a Tisza Kálmán elvföladását, de alkalomadtán szemére is veti azt neki.

S mikor adta föl elveit Tisza Kálmán?

1875. február 3-án.

De vajjon azok, a kik ma Tiszát az elvföladás bünével vádolják, tiszták-é e bűntől?

Nem: annyira nem, hogy a mig Tisza egyszer adta föl elveit, az ő elvföladásaiknak egész statistikai táblázata van.

* * *

Az egyesült ellenzék vezére, Báró Simonyi Lajos először föladta elveit Tiszával együttesen, mikor letett a közjogi oppositióról. Mint minisz-

ter, ha szavainak hihetünk, már az első napokban nem értett egyet a Tisza politikájával, de azért tagja maradt a kormánynak: tehát itt tagadta meg elveit másodszor. Vezére lett a független szabadelvű-pártnak, a mely sem a volt balközép, sem a kormány álláspontján nem állván, Simonyi Lajos mint pártvezér, a harmadik elvet szolgálja. Az april 13-iki fuzió alkalmából a független szabadelvű-párt némely elveinek „föntartása“ mellett uj elvek alapján egyesült uj párttá. Simonyi Lajos báró tehát három év alatt a negyedik elvnek hódol meg.

És ez a négyszeresen bűnös vádolja ma azt, a ki csak egyszer vétkezett.

*

* *

A conservativ-párt föladta elveit, mikor a Deák-párthoz szegődött, és azt hét évig támogatta. Föladott elveihez ujon visszatért, midőn Senyey Pál báró zászlót bontott és föladta elveit másodszor, mikor a fentartandók fentartásával conservativizmusát a szabadelvűségbe oltotta be, minek következtében Senyey Pál magát és zászlóját vissza vonta.

És a kétszer bűnösök is neki támadnak annak, a ki csak egyszer vétkezett.

*

* *

Az egyesült ellenzéknek a volt balközéphez tartozott tagjai háromszoros elvfeladók. Először:

Tiszával együttesen: — másodszor, miődn a kormány-párt kebeléből kilépvén *független szabadelvűekké* lettek: — harmadszor, midőn *a második fuzióba* is beleadták a nyakukat. (Az első nem volt nekik elég.)

A volt független szabadelvűek Deák-párti elemei az elvfeladás számában a conservativekkel járnak karöltve. Föladták elveiket, midőn független szabadelvűekké, és midőn az egyesült ellenzék tagjaivá lettek.

Ugyanigy az uj dissidensek; azzal a különbséggel mégis, hogy ők nem voltak se függetlenek, se szabadelvűek soha, csak a kormánypárt kebelében csináltak külön pártot, s a fuzionális alkudozásokat a conservativek és liberalisokkal mint ilyen — folytatták.

A nagy szellemek találkoznak.

Báró Simonyi Lajossal az egész parlamentben csak Pacolay János urunkbátyánk hajtat a négyszeres elvfeladás döcögő szekerén. Ő *feladta elveit*, mikor Deák-párti lett, mert — conservativ volt; — azután *feladta elveit*, mikor fuzionált, mert a szive a megalakult jobboldali ellenzékhez huzta; *harmadszor*, *feladta elveit*, mikor kevés lett neki a szabadelvűség, kilépett a pártból, és felcsapott — füg-

getlen szabadelvűnek; — negyedszer pedig feladta elveit ő is mint a többi f. évi april 13-án.

Ime, jól mondtuk, hogy az elvfeladásoknak egész statisticai táblázata van, s a dologban az a legfurcsább, hogy ha majd a történelem igazságosztó itélete kifogja mondani, hogy „a hatalomért elveket eldobott Tisza Kálmán elveiből egy betűt sem adott fel,“ itéletének utána fogja jegyezni, hogy:

Azok pedig, a kik Tisza Kalmánt elvfeladással vádolták, egy egészséges parlamenti párt képződését lehetetlenné tették azáltal, hogy vagy nem birtak elvek színvonalára soha emelkedni, — vagy pedig olyanok voltak, mint a szélkakas és a politikai áramlat legcsekélyebb légváltozásánál meggondolatlanul állást — elvet — cseréltek.“

Hogy a két „vagy“ közül melyik az igaz, későbbi időknek jutott elbirálni, de a kettő közül mindenesetre valamelyik.

Hát azokról, a kik pártok és pártocskák nézeteit a nagy közönséggel közvetítik; — hát az ujságirókról mit mondjunk?

Magam előtt képzellek te mindig elégedetlen, örökké zsörtölődő vidéki olvasó. A termésed rosz, nem tudsz adót fizetni, megexequalnak; szidod a kormányt, mint a zápor-eső. Mintha ő lenne az oka, hogy rosz a te termésed. Magam elé képzellek, a mint áhitattal, komoly gondola-

tokba merülten olvasod az ellenzéki lapokat, a melyekhez elégületlen szived húz.

És látlak, milyen lelkedből bólintasz helyeslést azokhoz a szépen irt cikkekhez, a melyekben a Tisza elvtagadását a meggyőződés erejével, és a logica kérlelhetlen igazságával látod bebizonyitva. És elgondolod magadban, hogy ez az ember, a ki hozzád ilyen lelkedből beszél, milyen nagy hazafi, mennyire a te embered, s milyen Catói szigorral őrzi az nagy elveidnek, hazafias eszméidnek örökön égő Vesta-lángját.

Tekints egy kissé a színfalak mögé is, és bizonyára a fagypontra száll a te lelkesedésed.

Mert látsz embereket, akik személyes érdekből dobják az elvfeladás vádját a Tisza Kálmán szeme közé; — másokat, akik elvekkel soha sem törődtek, de mint lapod fizetett cikk-irói, mennek a szerkesztőhöz „ad audiendum" és ma lehordják Tiszát az elvtagadót, hogy csak úgy ég a hazafiság minden betűjökön; — holnap? A hazafiságnak ugyan azzal az égő betűivel, a logicának ugyan azzal a kérlelhetlen igazságával fogják bebizonyítani, hogy a mit tegnap elődbe tálaltak, nem igaz abból egy comma se.

De ezek még csak a kisebb bűnösök. Hanem mit szólasz azokhoz, a kik a volt Deák-párt idejében mint a sajtó osztály tagjai, megfizettették a kormány mellett irott cikkeiket a rendelkezési alap cassájából, — s ugyan akkor tán épen a sajtó-irodában dolgozták azt a másik cik-

ket, a melyikben arról a kormányról, a melynek kenyerét ették és a melynek nótáját olyan szépen tudták fütyölni — lehuztak hazafiságot, becsületet, azért az egypár forintért, a mit megint az ellenzéki lapok cassája fizetett ki nekik. Sokszor megesett, hogy egy ugyanazon napon egy úgyanazon embertől egy ellenzéki és egy kormánypárti lapban jött vezércikk, az egyik a kormány mellet, a másik a kormány — ellen.

Te pedig ott a vidéken szidtad azt a kötni valót, a ki a kormányt védelmezi, és egekbe emelted azt a másikat, a ki támadja és nem tudtad, hogy a kit szidsz és a kit megdicsérsz, egy és ugyanazon ember.

A Deák-párt politikai erkölcstana megtürte az ilyeneket, s ma ezektől a köpeny-forgató barázda billegtetőktől olvasol keményebbnél keményebb támadásokat az — elvfeladó Tisza ellen.

És csodálatos! Te hiszel nekik, és ők — nem hisznek maguknak.

*

* *

Gyönyörködtél a II-ik Kákay Aranyos politikai tanulmányában. Elképzelted magadnak, hogy az az ember, a ki Tisza Kálmánt minden oldalról így mutatja be teneked, mennyire ismeri a miniszterelnököt; mennyire szivén fekszik

neki a haza sorsa és a — te érdeked, én édes nemzetem.

Elfogyasztottál a könyvéből három egész kiadást. Hiszen olyan szépen van megirva, hogy azt tekinted a te ellenzéki politikád bibliájának. II-ik Kákay Aranyost pedig olybá nézed, mint a ki maga az elvszilárdság és a politika megtestesedett következetessége.

Joggal, mert a politikai erkölcsök tanát annyi szigorral hirdeti: a miniszterelnököt ugy megtudja leckéztetni „példátlan" cynismusáért hogy el kell hinned, mikép II-ik Kákay Aranyos személye felűl áll a politikai erkölcstelenségen. Hogy ő az önzés, szédelgés és elvfeladások egymást kergető áramlataitól sérthetetlen.

A hit boldogit. És bocsássanak meg nekem, ha boldogságukat kénytelen vagyok megzavarni. De éppen egy visitkártya fekszik asztalomon és erről a visitkártyáról eszembe jut egy *másik visitkártya* története.

Halják csak.

II-ik *Kákay Aranyos* tagja volt a *sajtó osztálynak*, s ugyanakkor belmunkatársa egy *ellenzéki* lap szerkesztőségének, a mi a Deák-párt idejében másként nem is történhetett. — Azután oszlopa lett egy *kormánypárti* lapnak

és marta azt az ellenzéket, a melynek eddig — szolgálatában állott.

Még ez is a Deák-párt idejére esik, tehát ez is — nagyon természetes.

E közben a kormánypárti lap ellenzékivé idomult, mert a — pénz minden, tehát a *pénz a meggyőződés* és mert, — ugy-e kedves magyarom — nagy a meggyőződés hatalma!

II-ik Kákay Aranyos munkatársa maradt az ellenzéki lapnak és föllépett Erdélyben képviselőjelöltnek — szabadelvű programmal, és megtagadta, hogy ő valaha ellenzéki volt.

Ez a képmutatás a régi Deák-párt erkölcseiből maradt még meg benne, de a történetnek ezen része már a Tisza-korszak alatt játszik

II-ik Kákay Aranyos női ágról rokona — Péchy Tamás miniszternek. Mint a sajtó osztály tagja, javaslatot terjesztett Tisza Kálmán elé, hogy s mint kéne a sajtó irodát reformálni. Javaslatát benyujtva meglátogatta rokonát — Péchi Tamást, abban a hitben, hogy ha ő elég jó rókának, Péchy bizonyára jó lesz hollónak, a ki majd azt a sajtot, a mire II-ik Kákay Aranyos úgy vágyott, kifogja a szájából ejteni.

Föl is dicsérte Péchyt — nagy embernek, államférfinak, s mind annak, a minek ő dicsérni szokta azt, a kitől *remél valamit*. Dicsérete közben aztán elmondta nagy szabásu terveit a *sajtóiroda reformjáról*, s kérte Péchy Tamást, ajánlaná őt és ügyét a — minisztelnöknek.

Péchy irt egy visitkártyát, a melyben ajánlotta „ő t és ü g y é t“ a miniszterelnöknek, csak azt a hibát követte el, hogy magára a névjegyre nem irta rá a cimzett adressét, — elégnek tartva az ajánlatot e szavakkal vezetni be: „Kedves barátom!“

II-ik Kákay Aranyos megmutatta a névjegyet Tiszának, s aztán — v i s s z a v e t t e.

Hogy és miképp? az a titkok titka.

A miniszterelnök II-ik Kákay és „ügye“ fölött úgy határozott, hogy a javaslatot a javaslattevővel együtt — tette ki a sajtó osztályból, és itt áll be egy második fordulat — a „m e g t a r t o t t“ visitkártya történetében.

Egyszer csak hire jött, hogy II-ik Kákay Aranyos barátunk elment Erdélybe: fellépett képviselőjelöltnek a — Péchy Tamás ajánlatával.

A kerületben a választást intéző egyének, — a kiknek ő Péchy Tamás következő tartalmu névjegyét fölmutatta: „Kedves barátom! Ajánlom ő t és ü g y é t jó akaratu figyelmedbe“ — szivesen fogadták. Akadt azonban, a ki megkérdezte Péchytől, hogy nagy érdeke van-e neki II-ik Kákay megválasztásában?

— „A legkissebb sincs.“

— De hiszen az ön névjegyével szedi a szavazatokat!

— „Én nem adtam neki névjegyet!“

Gondolkozás után eszébe jutott, hogy az a névjegy, a mivel a II-ik Kákay Aranyos Erdélyben házal, nem lehet más, mint az, a mely tulajdonképen Tisza Kálmánnak szólt.

Péchy elmondta az esetet Tiszának, Tiszától H . . . . th Gy. erdélyi képviselő is megtudta, s így, midőn II. Kákay Aranyos H . . . . th Gy-t meglátogatta, s megkérte, hogy mozditsa elé megválasztását, s kérelme támogatásául neki is fölmutatta a körutat tett visitkártyát, H . . . . th Gy. azt kérdezte a jelölttől:

— „Nekem szól ez a névjegy?“

— „Igen!“

— „Jól van. Majd teszünk, a mit tehetünk.“

*

* *

A látogatás végeztén II-ik Kákay Aranyos az iróasztalra tett névjegyet — magához akarta venni, de a házigazda megakadályozta nemes szándékában.

— „Ha — ugymond — ez a névjegy az én személyemnek szól, akkor önnek nincs már semmi köze hozzá.

És darabokra tépte a Péchy Tamás visitkártyáját.

*

* *

II-ik Kákay Aranyosból nem lett erdélyi képviselő, s miután a sajtó osztálynak sem volt

már tagja, visszatért — azon párt kebelébe a melyet már annyiszor szolgált és annyiszor — megtagadott.

És II-ik Kákay Aranyos most szidja, gunyolja, gyanusitja, rágalmazza az „elvföladó“ Tisza Kálmánt és az ő könyve a te ellenzéki politikád bibliája — én édes nemzetem!

IV.

AZ 1866-IKI ÖSSZEESKÜVÉS ÉS HATÁSA A PARTALAKULÁSOKRA.

Hogy a mai viszonyokat megérthessük; — hogy méltányolni tudjuk a Tisza Kálmán ellenzéki politikáját és azon tettét, a melyel némelyek véleménye szerint *elveit föladta*, vessünk egy futó pillantást az 1867-iki országgyülés előtti eseményekre.

1861-ben két párt áll egymással szemközt a képviselőházban: a *föliratí* és *határozati*. Lényegileg egyet akart mind a kettő: az ország alkotmányának helyreállitását a fejedelemmel való kibékülés árán. Csak a módozatokban tértek el egymástól azok, a kik Deák Ferencet, és azok, a kik Teleki László grófot vallották vezérökül. Ez az eltérés adta meg a két pártnak azt a jellemző nevet, a melyben egy egész politikai programm nyert kifejezést.

A Teleki László gróf pártjánál az ország azon elemei csoportosultak, a melyek tulajdon-

képen magva, ereje a hazának: a tiszta magyarság, a középbirtokos osztály és azon néhány nagy vagyonu ember, a ki megszokta magát a közép birtokossággal azonositani; a ki megszokta a magyarság érdekeit egyszersmind saját érdekeinek is tekinteni.

Ezen egyének és elemeknek a történelem logikája szerint találkozniok kellett a határozati pártban. Ez elemek nem is lelhették volna másutt elveiknek megfelelő otthonukat.

Deák Ferenc, mint hazafi és mély belátásu álllamférfi, bizonyára számolt ezen tényezőkkel, midőn Ausztria iránti engedékenységében csak addig a határig ment el, a mely a legszigorubb méltányosság korlátait nem lépte át. És éppen ebben leli magyarázatát, hogy noha a határozati pártnak tényleg többsége volt, mégis engedtek a helyzet kényszerének és csináltak magukból kisebbséget, nehogy a felülről támasztott akadályok mellett még ők is nehezitsék azt, a mit különben őszintén óhajtottak, a minden jogfeladás nélküli kibékülést: az alkotmány és a nemzet szabadságának teljes visszaállitását.

Mi lett a 61-diki kisérlet eredménye — ismeretes dolog.

1865-ben az országgyülés újra összehivatott, hogy az osztrák-porosz háboru kitörése által

rövid ülésezés után — elnapoltassék. E háború alatt történt aztán az, a miről, ha sokan tudnak is, kevesen irtak még, s a mit én csak futólagosan és csak annyiban kivánok érinteni, a mennyiben szorosan tárgyamhoz tartozik.

E háboru folyása alatt jött létre vagy jobban mondva — akart létrejőni a magyarországi — összeesküvés.

A magyar nemzet gondolkozása és jelleme sokban találkozik a — franciáéval.

Lapozzuk át a világtörténetet és ugy fogjuk találni, hogy annyi belső zavargást, mint a mennyi hazánkban és Franciaországban történt, egy nemzet históriája sem mutat föl.

A két nemzet jellemének egymással találkozó vonásai még a parlamenti tárgyalásokban is fölismerhetők. A mienknél zajosabb — hogy ne mondjam — botrányosabb országgyüléseket csak Franciaországban találhatunk.

A nemzeti hiuság, lovagiasság, könyen lobbanó fantázia, heves véralkat, s mindezekből folyólag a nemzet egyéniségének kiválóan érzelmi politikára hajlása ép úgy meg van a franciában, mint mibennünk. — A különbség a francia és a magyar között csak az, hogy mig a magyar nemzet érzelmi politikájának esheto-

leges túlkapásait vagy veszélyeit a helyes politikai ösztön ellensúlyozza vagy teszi jóvá; s míg a magyar nemzetnél a hamar lobbanó fantázia mellett bizonyos conservativismussal találkozunk: addig a francia határozottan könnyelmü: politikai actióiban nem annyira nemzeti, mint inkább társadalmi érdekek s a modern civilisatio eszméinek ott mindig hálás talajra lelő áramlatai irányadók. — Tán e jellemrokonság okozta, hogy a magyar nemzetnek tettekben nyilvánulni készülő elégületlensége nem egyszer remélt támaszt Franciaország meggondolatlan könnyelmüséggel odavetett igéreteiben.

Így 1861-ben Napoleont úgyszólva megváltónknak tekintettük, s kalandosnál kalandosabb mesék keringettek a francia császár igéreteiről, a melyek — közhit szerint — Magyarországot lesznek megváltandók Ausztria igája alól.

Az olaszországi magyar légio alakulása kapcsolatba hozatott Napoleon állitólagos igéreteivel. Garibaldit a francia császár szövetségesének szerették tekinteni, s a nép hite és reménysége dalokban is kifejezést nyert, a mely dalok Garibaldit éltették, várták és hivták a haza megmentésére.

Hogy a Bach-korszak ellen nyilvánúlt nemzeti elégületlenség s az elveszettnek hitt alkotmány fölötti keserv visszahatásának nagy része volt e kalandos mesék terjedésében, ép oly két-

ségtelen, a mint igaz, hogy a határozati párt többségét szintén ezen körülményeknek köszöni.

És ha a nemzet hangulata tán nem ilyen elkeseredett, valószínü, hogy Deák Ferenc túl megy a méltányosság határain, s már 1861-ben megköti a kiegyezést azon engedmények árán, a melyeken azt 1867-ben megvásárolta. De e hangulattal neki is számot kellett vetni, sőt e hangulat hatása alatt állott ő is; innen merev ragaszkodása az alkotmány teljes visszaállításához, s innen a határozati párt többségének a párt akaratából lett kisebbséggé olvadása.

Mert bármennyire kalandos tervei voltak is a nemzetnek, s a nemzet azon tagjainak is, a kik a határozati pártot képezték, — a törvénytisztelet, a nemzeti conservativismus és a helyes politikai ösztön azonnal szakított e tervekkel, mihelyest a kibékülést a birodalom másik felével minden jogfeladás nélkül reménylette. Ők és sokan a felirati pártból őszintén kivánták az alkotmány helyreállítását Ausztria hozzájárulásával, s a birodalmi kapcsolat szétválasztására csak azért gondoltak, mert nem hitték, hogy a közeledő fél — Austria legyen.

A határozati párt alakulása, többsége és önkéntes kisebbsége tehát szükségszerü folyománya a nemzet jellemének, szabadságszeretetének, s ha szabad magamat így kifejezni, a nemzet egész történetének: — és a ki, — mint II. Kákay Aranyos is, — Teleki László gróf

és pártjának szereplését másként magyarázza, sőt a kisebbséggé olvadt többséggel és annak politikájával gúnyt merészel űzni, az meghamisítja a történelmet, arcul üti nemzetének legmagasztosabb törekvéseit, legszentebb eszméit — ha ugyan az ilyen ember nemzeti törekvésekkel vagy eszmékkel valamit törődik.

És a mint a határozati párt politikai szereplése az 1849—1861-iki időszak történetének szükségszerü következménye volt, — ugy az 1867-iki ellenzék politikai magatartása, az 1861—67-iki eszményekben leli magyarázatát, eredetét és jogosultságát.

A reményeiben megcsalatott nemzet csak elkeseredettebbé lett azáltal, hogy felfüggesztett alkotmánya és szabadsága bilincsein valami keveset tágítottak. Midőn 1865-ben az országgyülés összehivatott, érezte, hogy a birodalom másik felének a magyarokra szüksége van, de a közelmúlt példáján okúlva — nem hitt föltétlenűl e második közeledés őszinteségében. Hozzájárúlt még az osztrák-porosz háború kitörése, és azon tudat, hogy Austria ereje e háború által jelentékenyen gyöngűl. Mindez megfoghatóvá teszi, hogy az elégületlen nemzet 1865—66-ban

kedvezőbbnek hitte az alkalmat, mint valaha arra, hogy magát Austriától teljesen függetlenítse. Párisban egy comité alakult, a mely az általános elégületlenség szálait csomóba fűzte, szitotta és az összeesküvésnek rendszeres hálózatát szervezte Magyarországon. Minden megyében egy főnöke volt a kitörendő fölkelésnek, a ki mellett végrahajtó bizottság intézte a forradalom ügyét. — Lázas izgatottsággal várták az osztrák-porosz háborúról érkezett sürgönyöket; minden vesztett csata az elégületlenek ügyének újabb támasza, s az ügy sikerének egy újabb reménysugára volt.

Klapkának kellett volna a magyar légiót megalakítani, s a határhoz közel — már nem emlékezem, melyik porosz falucskában — lettek volna az önkéntesek összegyűlendők. hogy egy alkalmas pillanatban Magyarországba betörve, a függetlenség zászlóját kitűzzék.

Azonban Austria szerencse-csillagának halványodásával növekedett idebent a komolyabb gondolkozású elégületleneknek — nem annyira rokonszenve, mint inkább reménye az iránt, hogy Magyarország jogos követelései forradalom nélkül is teljes mértékben ki lesznek elégítve — alkotmányos úton, az országgyülés hozzájárulásával. És a komolyabb gondolkozásuak lassankint visszavonúltak az actiótól: kivonták magukat a bizottságokból, s mikor arra került a sor, hogy a magyar légió működését megkezdje,

csak egyetlen ember ment ki a jelentékenyebb szereplők közül, — az egyik Károlyi, a ki ma is külföldön él valahol.

Mikor arra került volna a sor, hogy az elégületlenek szövetsége nyiltan lépjen föl, hirtelen megköttetett a béke Austria és Poroszország között; Klapka elvesztette támaszát a porosz hadseregben; az országgyülés lehető gyorsan összehivatott és az elégületlenek józanabbul gondolkozó része kárpótolva tudta magát abban, hogy a nemzet féltett jogait a parlamentben fogja kivivni.

Igy alakult meg a „szélső bal oldal“, melynek tagjai részint tényezői voltak az 1865-66-iki összeesküvésnek; részint a nemzettest oly elemeit képviselték, a melyek a megkötött béke által azon elveket látták veszélyeztetve, melyekért fegyverrel kezökben lettek volna képesek sikra szállani.

Ezen elemek ma már nem „kiegyezést“, de teljes „függetlenséget“ követeltek, annál inkább, mert tulzásaikban úgy voltak meggyőződve, hogy Austria kénytelen engedni Magyarország követeléseinek, mert csak Magyarországra támaszkodhatik.

Túlzásaikban követelték az 1848-iki állapotok teljes visszaállitását, sőt még a 48-iki törvények által elismert közjogi kapocs létezézét is megtagadták s a pragmatica sanctiót nem csak félre, de — elmagyarázták.

Ezen pártnak meg kellett alakulni a képviselőházban, mert ennek a pártnak történelmi multja van. A párt tagjainak lelkében élő nemzeti conservativismus e történelmi multban hitte jövendő politikai szereplésének alapját, folytatását. És a mig a magyar országgyülésben a magyar nemzettest meghamisítatlanul lesz képviselve, addig a szélső baloldal elvei nem fognak abban szószóló nélkül maradni.

És igy alakult meg a „b a l k ö z é p“ az elégületlenek ama józanabb részéből, a kik 1861-ben a határozati párt elemeit képezték.

Fennebb jeleztük néhány sorban az 1861-66-iki események által előidézett helyzetet, mely annyira megváltoztatta a viszonyokat, hogy az 1867-ik év „balközépet“ az 1861-ik év „határozati párt“-ja folytatásáúl tekinteni nem lehetett.

1861-ben arról volt szó: m é l t á n y o s a k l e g y ü n k-e v a g y k ö v e t e l j ü n k?

1867-ben pedig arról: milyen legyen a közjogi kapcsolat Austriával, s e közjogi kapcso-

latban az ország teljes önállósága és függetlensége mily garantiákban nyerjen biztositékot; — más szóval: 1867-ben tisztában voltunk, hogy Austriával egyeznünk kell, csak abban volt eltérés, hogy ezen kiegyezést az ország javára hogy lehessen előnyösebben megcsinálni.

Deák Ferenc vagy attól tartott, hogy az 1861-iki követelésekhez mereven ragaszkodván, az óhajtott kiegyezkedés ismét meghiusul, vagy a porosz háboru után erősebbnek hitte Austriát, mint a milyen tényleg volt, vagy nem látta méltányosnak, hogy az ellenfél gyöngeségét az ország a maga előnyére zsákmányolja ki, — ha ugyan jogaink teljes biztositását követelni egyértelmü az előnyök kizsákmányolásával: vagy pedig ugy vélekedett, hogy alkotmányunk helyreállittatván, később sokkal könyebben fogjuk teljes önállóságunkat és függetlenségünket Austriával szemben biztosithatni; s a mely kérdések megoldása nehezitheti vala a békés kiegyenlitést, azok későbben ugyszólván önmaguktól vagy legalább nagyon könnyen leküzdhető nehézségek mellett fognak megoldatni.

A balközép ellenben így okoskodott: Ausztria határozottan utalva van a kibékülésre, mert erejében meggyöngült, s nagyhatalmi állását veszélyeztetheti, ha a birodalom nagyobbik felével — úgyszólván — hadi lábon áll. — És így okosdott: az ország kész lett volna tiprott

szabadsága, felfüggesztett alkotmánya és nemzeti jogaiért fegyverre kelni. E jogokból tehát egy hajszálnyit sem adhatunk fel, annyivalinkább nem, mert ha a teljes önállóságot ma nem biztosíthatjuk; — ha mindenre kiterjedő kiegyezést nem csinálunk: — nagy kérdés, hogy egy más alkalommal — csinálhatunk-e, miután a közelmúlt események is igazolják, — de maga a történelem minden lapja tanítja, hogy Ausztria hagyományos politikája csak akkor enged Magyarországnak, s csak akkor ismeri el a nemzetnek alkotmányos jogait, mikor — szüksége van reánk: — s hogy ez a hagyományos politika, még ha a kibékülésre Ausztria nem a viszonyok által lenne is szorítva, a monarchia másik fele érdekeinek sokkal inkább kedvez, hogysem, — ha a megoldatlan kérdésekből Lajthántúlra haszon háramlik — azoknak későbbi elintézését egykönnyen megengedje.

És így okoskodott: kell módok- és eszközökről gondoskodni, a melyekkel a birodalom két fele között előforduló közös ügyeket a teljes jogegyenlőség alapján lehessen elintézni.

És végre így okoskodott: a méltányosság megköveteli ugyan, hogy mi Ausztria terheinek egy részét átvegyük, de nem olyan mértékben, hogy azzal magunkat karosítsuk.

És midőn a többség az 1867. XII. t.-cikket és az azzal rokon kiegyezési kérdéseket a Deák Ferenc politikája szellemében oldotta meg, a bal-

közép a közjogi kapocsnak ilyen tag magyarázatát nem tehette magáévá, s ezen törvénycikk és annak többi függelékei ellen határozott oppositiot képezett, úgy fogván fel a dolgot, hogy belügyeink eredménydús rendezése csakis az ország azon önállásának és függetlenségének garantiái között lehetséges, a mely önállóságot és függetlenséget az Ausztriával kötött kiegyezkedésben ők a hazának biztosítani akartak.

És ebből eredt Tisza Kálmánnak és a volt balközépnek hét éven keresztűl folytatott közjogi oppositioja, a melyről ma minden habozás nélkűl kimerem mondani, hogy az — nemzeti politika; — a magyar nemzet többségének politikája volt.

Meglehet, hogy Deák Ferenc theoriában jól gondolkodott: meglehet, hogy okoskodását a gyakorlat is helyben hagyja vala, ha pártja magatartása ezen okoskodás érvényesítését — lehetetlenné nem teszi.

Szükségtelen bővebben indokolnom. mi által Az előző fejezetekben elmondtam már, hogy mily könnyelmüséggel élték ki az ország gazdagságát, — tették tönkre hitelünket, — csinál-

ták és szaporították az adósságokat úgy, hogy már hét év után Ausztria erősebb, gazdagabb, hatalmasabb volt, mint mink, annyira, hogy a Deák Ferenc által megoldatlanúl hagyott kérdésekben alkuba se lehetett vele bocsátkozni.

Növelte gyengeségünket Ausztriával szemközt belügyi viszonyaink kétségbe ejtő állapota is, a melyekért a Deák-párt elég cynikusan Tisza Kálmánt és a balközépet tette felelőssé — közjogi oppositiója miatt.

Valójában pedig hét esztendő eredménye igazolta a Tisza Kálmán 1867-ki politikájának helyességét, igazságát és a balközép vezérének éles előrelátását.

Igazolta annyira, hogy a nemzetnek még azon a része is, a mely 1867-ben Deák Ferenc reményeiben osztozott, belátta, hogy e remények nagyon ingadozó alapra lettek építve és csatlakozott a — Tisza pártjához. A Deák-párt minden népszerűségét elvesztette; hogy a kormány magának többséget csináljon, a választásoknál a legnagyobb erőfeszítésre volt szüksége: „Kárpátoktól Adriáig“ tüntettek a balközép elvei mellett; — egyszóval Tisza Kálmánt és nézeteit igazolta az — idő.

És az idő megadta az igazolást Tisza azon állitásának is, hogy a belügyi reformkérdések sikeres megoldása egy hiányos kiegyezés által lehetetlenné van téve. Láttuk, hogy a Deákpárt

uralkodása alatt az országgyülésnek majdnem minden idejét Austria, vagy olyan ügyek — a melyek a megkötött kiegyezés következményei gyanánt tekinthetők — vették igénybe. Innen van, hogy a Deák-párt által foganatba vett belreformok legnagyobb része csak félszeg rendszabály, felületes, elsietett munka: innen van, hogy nagyon sok törvényünk csak a papiroson törvény; végre innen van, hogy számos orvoslást váró jogi, közgazdasági vagy tásadalmi baj még ma is megmaradt annak, a mi volt — bajnak, mert az orvosláshoz az Austriával való örökös surlodások miatt a kormánynak nem volt — ideje.

Tisza Kálmán mégis felhagyott a közjogi oppositióval, tehát föladta elveit, igy fogják mondani azok, a kik a fönebbi sorokból meggondolás nélkül vonnak maguknak következtetést.

Csalódás!

Tisza Kálmán hét évig állott a közjogi oppositio élén, minden esetre abban a reményben, hogy a nemzet többsége be fogja látni az 1867-iki XII. t. c. tarthatatlanságát s az ő politikai álláspontja, mint a tények által igazolt — érvényesithető lesz. A nemzet többsége

talán belátta, de a képviselőház többsége hét évig — nem a nemzet többsége volt.

Tisza Kálmán hét évig állott a közjogi oppositio élén, mert hét évig szükség volt reá, hogy ezen az alapon ellenőrizze a kormányt, a mely tevékenységének legnagyobb részében az ezen alapból eredő ügyek elintézésére volt szoritva. Hét év alatt azonban azon viszásságok, a melyek az 1867. XII. t. c. hiányait kirivóvá tették, lassanként elenyésztek, megoldattak — már ugy a hogy — vagy elsimittattak.

Hét év alatt a Deák-párt annyira meggyöngitette az ország anyagi erejét, hogy minden józan gondolkozásu embernek be kelle látni, miszerint a Deák Ferenc kiegyezése egy végzetes kiegyezés, a melyen változtatni ki tudja lehet-e, és mikor? Hét év alatt a józan gondolkozóknak be kellett látni azt is, hogy az uralkodó, a ki birodalma mindkét felének jólétét atyai szivén hordozza, határozottan ragaszkodik az 1867. XII. t. c. sértetlen épségben tartásához, mert a monarchia belbékéjét ezen törvénycikk megváltoztatása által okvetlenül bekövetkezendő viszálykodásokkal megzavartatni s az ellenségeskedést Austria és Magyarország közütt ujolag fölidézni — nem akarja.

Tisza tehát, midőn az 1867. XII. t. c. által szabályozott közjogi alapot elfogadta, csak kötelességét teljesité. Nem adta fel elveit, hanem elismerte

a törvényt — törvénynek és belátta azt, a mit be kellett látnia, hogy az ő nézetei érvényesülésének egy hosszu időre nem csak az uralkodó akarata, de a Deák-párt által elrontott helyzet is utjában áll.

Ha Tisza valamiben hibázott — s ha őt valamely hibájáért vádolni lehet, ugy ez azon szivós elv-szilárdság, a melylyel nézeteinek érvényesülését még akkor is reménylette. a midőn már az 1867. XII. t. c. által megalkotott közjogi kapocsból eredett viszás kérdések közül csak néhány — alig jelentékeny — elsimitanivaló ellentét maradt meg kiegyenlitendőnek.

Vádolni lehet őt ezért. annyival inkább, mert makacssága lehetővé tette, hogy a Deák-párt országpusztitó garázdálkodásait hét évig folytassa, holott neki ezt megakadályozni módjában lett volna: mert sokkal józanabb politikusnak, sokkal mélyebb belátásu embernek ismerem a kormányelnököt, mintsem feltegyem róla, hogy előb be nem látta. miszerint az ő közjogi politikája egyelőre a maga teljességében és összeségében — nem érvényesithető. Nem azért, mert nem jó, nem helyes és nem igaz, de, mert a Deák Ferenc kiegyezésével a föntebb érintett okokból minden messzebbre menő törekvés bizonytalan időre legyőzhetlen akadályokba ütközik.

Ezeknél fogva nem szükségel bizonyitást, hogy Tisza se föl nem adta, se föl nem tartotta, se félre nem tette elveit, csak a létező alapot fogadta el olyan bázisul, mint a melyről a fejedelmi akarat Magyarország alkotmányos kormányzását ez idő szerint egyedül véli lehetőnek, s mint a melynek felforgatása az ország mai belpolitikai és közgazdasági viszonyai között csakugyan komoly veszélylyel fenyegetne; mert ma Austria az erősebb fél ellenünk, sokkal erősebb, mint 1867-ben Magyarország volt ő ellene

*

*   *

Mig hazánk, — hogy egy közönséges kifejezést használjak — virágjában volt, addig Tiszának kellett a közjogi oppositiót folytatni, mert a viszonyokon lehetett volna változtatni, ha a balközép kellő időben nyer többséget. — Kellett neki folytatni a közjogi oppositiót azért is, mert számos kérdésben az uralkodó kormány politikája erről az alapról volt nemcsak megtámadható, de ellenőrizhető is. És végre kellett a közjogi oppositiót folytatni, mert Magyarországon — és ezt merem a legnagyobb határozottsággal kimondani — **egészséges pártalakulás még ma is csak a pártoknak közjogi alapra helyezésével lehetséges.**

Nálunk addig, a mig Austriával a pragmatica sanctio által megállapitott közjogi kapocs fennáll: s a mig a monarchia két felének közös ügyei léteznek, minden belügyi kérdés — bár első fontosságú — de másodrendű dolog.

Nálunk a közjogi kapcsolat mellett érdekeinket Austriától mindig óvni, védeni, — Austria kapzsi politikáját ellenőrizni szükséges. És ez teszi lehetetlenné, hogy a magunk dolgait nyugodtan, úgy intézhessük, hogy az egyik szemünk ne mindig Austriára nézzen, vajjon miben akar ipari, kereskedelmi és közgazdas ág fejlődésünknek ártani.

Mi épen úgy vagyunk ezzel a közjogi kapcsolattal, mint a hogy Franciaország a — kormányforma kérdésével. A pártok ott is „köztársasági", „császársági" vagy „királysági" tervek szerint tömörűlnek, s a mint ott a legcsekélyebb kérdésnél is visszahat, ki inditványozza, s már kutatják okát, hogy az indítványozó monarchikus vagy republikanus törekvéseinek mi érdeke van, s mi előnye lehet az indítvány keresztülvitelében; — azonképen nálunk is a legcsekélyebb kérdésre hatással van azon közjogi kapocs, a melyben hazánk Austriával áll. Tehát — mert ez így van — ismétlem, hogy egy egészséges pártalakúlás Magyarországon csak úgy lehetséges, ha

a pártok — közjogi alapra helyezkedve állanak szemközt egymással.

*

* *

Ez állításom igazsága mellett szól először, hogy az első oppositio, a mely a Tisza-kormány ellen alakúlt, — a kiegyezési kérdések első tárgyalásánál született meg; másodszor, hogy az egyesült ellenzéket szintén a kiegyezési tárgyalások körüli nézeteltérések hozták életre. Tán öntudatlanúl, ösztönszerűleg: — tán korteskedési viszketegből, mert úgy hitték, hogy e kérdésekben fognak tudni legjobban hatni a nemzetre.

Akár így, akár úgy, de a tény megvan és a tény — állításom mellett bizonyít.

*

* *

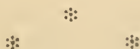
A következő fejezetek föladata lesz annak kifejtése, hogy miért nem egészséges sem a mostani ellenzék, sem a volt független szabadelvű párt alakúlása.

E helyütt csak azt kivánom még érinteni, hogy Tisza Kálmán magához és politikájához volt következetes akkor, midőn az 1867. XII. t. cikket kormányzási alapúl elfogadta.

Ő nem adta föl elveit, mint az egyesült ellenzék különböző árnyalatai cselekedtek; nem is tartotta fenn azokat, — hanem belátván, hogy az elvek teljes összeségükben való érvényesítése ez idő szerint lehetetlen: — érvényesíti azokat a kormányzásra elfogadott alapon — lassanként.

Mindenek előtt megold kérdéseket, a melyeket Deák Ferenc és pártja megoldatlanul hagyott; azután törekszik az országot az „előbbi állapot"-ba visszahelyezni: — törekszik helyreállítani az egyensúlyt az államháztartásban: — törekszik az ország anyagi gyarapúlásának előségítésén; és törekszik a nemzet faji erejét és a magyarság túlsúlyát növelni és fejleszteni.

Ez három olyan sarkalatos alapvonása Tisza Kálmán kormányzási politikájának, a melynek mindenike együtt és különvéve egyaránt biztosítani vannak hivatva Magyarország jogainak és önállóságának Ausztria ellenében való teljes érvényesítését, s a melynek mindenike kézzelfoghatóan mutat — nem az elvek föladására, — hanem e föladottnak látszó elvek valósítására irányúló következetes, rendszeres és szivós törekvésre.

Különben Tisza Kálmánt törekvéseiben az ellenzék is szépen segiti.

Olvasóim emlékezhetnek, hogy a kormányelnök ellenzéki vezér korában mily hevesen támadta meg a delegatiók intézményét.

Nos, a 60 milliós kölcsönt a delegatiók — megszavazták, s megszavazták a delegatiónak különböző pártárnyalatú — ellenzéki tagjai is.

Akkor, midőn e kölcsön fedezéséről volt szó, azok az ellenzéki vezér-egyéniségek, a kik magát a kölcsönt a delegatióban megszavazták — a kölcsön fedezését a képviselőházban csak bizonyos feltételek mellett szavazzák meg. Ez által a képviselőház fölébe helyezkedett a delegatiónak s megeshetik vala, hogy a mit a delegatió megszavazott, az országgyülés — nem szavazza meg.

Tanulság, hogy az ellenzék fényes igazságot szolgáltatott Tisza Kálmán nézeteinek a delegatiókra vonatkozólag, s adja elő magát még egy ilyen eset, az ellenzék oda segiti Tiszát, hogy ez absurd intézményt vagy eltörülheti egy törvényjavaslat által, vagy ugyan ily uton orvosolhatja annak hiányait.

*

* *

És ezen az eseten kivül fognak még fölmerülni dolgok, a melyek Tisza Kálmán ellenzéki politikáját igazolandják, s annak lassankénti ér-

ványesítését a szükség követelményeihez képest lehetővé teendik.

Az út egyengetve van hozzá a kiegyezés által, a mely, hogy mennyivel jobb annál, a mit a Deák-párt létesitett, csak az méltányolhatja kellőleg, a ki párhuzamot tud vonni az ország mai és tiz év előtti anyagi állapota között.

V.

A MÁSODIK FÚZIÓ.

Alapja: önzés, hatalom utáni kapaszkodás és politikai szédelgés.

Összekötő kapcsa: az elvföladás.

Fegyvere: rágalom és világbolonditás.

Ez a második fúzió.

*
* *

Az alapot mindenki ismeri. Nyilvánossá tette ezt az ő ügyetlenségük, melylyel az egyesülés hálójába igyekeztek megfogni a volt Deák-pártnak azon hazafias és józanul gondolkozó tagjait, a kik a többség kötelékéből még ki nem vonták és nem is vonják ki magukat. Mindenki látja, hogy Tisza ellen a Deák-pártot akarják megint szembe állitani, ugy a mint a két párt 1867-ben szembe állott.

A kiket még nem csaltak lépre, azokkal vagy kacérkodnak, ha remény lik, hogy az illetők megfoghatók; vagy együgyű viccekkel boszantják azokat, a kiknek a kormánypárt kebelében maradásáról meg vannak győződve.

Ügyetlen taktika, mert ezzel csak a kormánypárt hatalmát fogják megnövelni s maguk iránt bizalmatlanná teszik az ország közvéleményét, E bizalmatlanság már nyilatkozik is és nyilatkozott mindjárt a fúzió kezdetével.

Ezen azután ugy akarnak segiteni, hogy Tisza ellen rendszeres gyanusitásokkal élve — a nemzet figyelmét magukról a kormánypártra terelik s midőn azt népszerütleniteník azt hiszik, hogy ők lesznek népszerüekké.

Ez az ő fegyverük.

De nagyon jól tudják azt is, hogy a parlamenti botrányok inscenirozása és a rendszeres rágalmazás — egy szóval Tisza személyének és pártjának népszerűtlenitése még nem elég ahoz, hogy az országot maguk iránt kedvezően hangolják.

Segitenének a dolgon olyképen, hogy a mit senki sem akar nekik megcsinálni, megcsináltatnák ők maguk.

Igy a mult hónapban az egyetemi ifjuság tüntetési kedvét akarták felhasználni, hogy a professor Szilágyinak szánt fáklyás menetet az egyesült ellenzéki kör előtt a párttag Szilágyinak rendeztessék, hogy ekép a tüntetés első sorban pártszinezetü legyen. Bánhidy Béla báró már meg is csinálta a beszédet, a mit arra a szónoklatra fog válaszolni, a melyet az ifjuság vezére a kör ablakai alatt elmondandó lesz.

A szép tervvel azonban felsültek. Ők, mint jó részben a Deák-párt erkölcsi kátéjának szerkesztői, ugy hitték, hogy pénzzel mindent lehet venni, még — népszerüséget és tüntetéseket is. Megigérték az ifjuságnak, hogy ha a fáklyásmenetet a kör elé hozzák, „minden eszközökkel“ segitségükre lesznek.

Az ifjuság szereti ugyan a tüntetéseket, de kijelentette a politikai becsület fölkent lovagjainak, hogy ő nem eladó.

Igy nem kapott Szilágyi fáklyás menetet és igy nem történt ovatió a mindenre lelkes ifjuság részéről a habarékok dicsőségére.

*
* *

Ha történt volna, a „független sajtó“, a mint ők lapjaikat nevezik, tele leendett a fáklyásmenet imposans voltának magasztalásával,

vezércikkek hirdetik vala az egyesült ellenzék népszerüségét, elveinek falakat reszkettető hóditásait, a Tisza kormány közel bukását és több efféle ékes dolgokat, a mint ez már ilyenkor szokásos.

A közönség pedig nem láthat be a szinfalak mögé és az ellenzékben meg kétkedők hinni, — a kormányban hivők pedig, talán — kétkedni kezdenének.

Most, hogy az egyetemi polgároktól — orrot kaptak, mindenki látja, hogy az egyesült ellenzék a népszerüséget vásárolni, mesterséges eszközökkel előidézni, — szóval meghamisíttatni akarja; — mindenki látja, hogy az ő tettük, szavuk, eljárásuk, politikájuk — egy nagy hazugság, egy óriási világbolonditás.

Tisza Kálmán pedig elmondhatja magáról és pártjáról ily eljárás után Bánk-bánnal:

„A becsületes kinoztatik,
Megostoroztatik, kipörkölik
Szemeit, s midőn minden kitelhető
Csapást kiállt, akkor törik kerékbe:
És így, ha későn is, megismeri,
Hogy ugyan becsületest kell játszani,
De valóban lenni mégis oktalanság.
Minő dicső ellenben becstelennek

A sorsa, csakhogy tudja a közönség
Jó véleményét meghóditani,
Akkor azonban, hogy a becsület ál-
Orcája mellett büntetetlen el-
Követhet undokságokat, vakon
A hír legemberebbnek szenteli. —
Főhivatalra lép; ottan rabol
Mindent el a szegény bohóktól, a hol
Akarja; minden emberek vele
Ohajtanak egybeköttetésbe lenni;
Gazdag s hatalmas léte barátinak
Lehet javokra; sőt a menyet is
Gyakorta ugy megnyerheti
Részére, gazdagságából kitellő
Több áldozattal, hegy sokkal becsesb
Lesz még elótte, mint az a szegény
Becsületes, ki semmit sem tud adni."

Igen, ők még a menyet is megnyerhetik több áldozattal, hiszen közöttük van — a conservativ párt.

*

* *

Az összekötő kapocs, a mely e pártot együtt tartja, lehetetlenné teszi rájuk nézve a kormányzást, ha netán többségre jutnának is.

Abban a fejezetben, a hol a „föladott elvekről" beszéltünk, példával is igazoltam állitásomat. Meglehet azonban, hogy kormányra jutásuk esetén ujra feladják elveiket és miután — mundus se expediet, találni fognak utat és módot egy compromissumban, a mely szerint az ország ügyeit intézhetik a nélkül, hogy tar-

taniok kellene, mikép az egymással ellentétes elemek minden második nap bomlással fenyegessék a hatalomhoz jutott majoritást. Ez annál könyebb nekik, mert hiszen épen azért egyesültek, hogy — hatalomhoz jussanak.

De pártalakulásuk azért még sem lesz egészséges.

Nincsenek tisztában azon politikával, a melyet Austria iránti magatartásukban követni kell. E tekintetben nem birnak megállapodott elvek,-határozott eszmékkel, mert a mennyiben programmjuk Magyarország viszonyát Austriához érinti, ez csak a kiegyezési kérdéseknek megoldására vonatkozik. S ha még legalább erre nézve is positiv javaslattal állnának elé: de nem teszik, mert programmjuk mindössze a Tisza Kálmán által kötött kiegyezés negatiója s valami homályos igéret arra nézve, hogy ha ő rajtok állana, a kiegyezést így, — ha így nem sikerül — úgy, — ha úgy sem jönne létre, hát — amugy kötnék meg.

*

* *

Engedelmet kérek, ez nem programm! A nemzet vitális érdekeivel vagylagosan elbánni nem lehet. Itt határozott irány kell: minden részében kifejtett és igazolt elvek szükségesek, mert ha ilyenek nem léteznek, akkor

a hosszát — végét nem érő alkudozások bizonyosra vehetők, mely esetben megint az ország belügyeit illető kérdések vagy rohamos gyorsasággal és felületesen, vagy éppen nem fognak megoldatni.

Szigoruan körvonalozott elvek kellenek itt, a melyek meghatározzák, hogy a párt először a közjogi kapcsolatnak hiányait érzi — vagy nem érzi. Ha érzi. — miben? Másodszor, hogy a kiegyezést, a melyet Tisza Kálmán kötöt, károsnak tartván, ők annak megoldását *így* és *nem másképp* fogják keresztül hajtani; s ha ez nem sikerül, lemondanak, vagy — szakitanak Austriával.

Miután a szakitás lehetsége nincs kizárva, kétségtelen, hogy a birodalom másik felével fenálló közjogi viszonyainknak módosulást kell szenvedni: — így tehát erre *előre* kell gondolni, hogy a bekövetkezés esetén egy jó eleve precizirozott politika érvényesülhessen.

Az egyesült ellenzék programmjában mindezről szó sincsen. A mult s a legközelebbi események pedig ujjal mutatnak az ilynemü megállapodások *elkerülhetetlen szükségére*. Mig Austriával közjogi kapcsolatban állunk, föl kell fegyverkeznünk s vértezve kell lennünk még az előre nem látható események ellen is, mert az ilyen dolgokban „időről-időre“ állast foglalni annyit tesz, mint az országot tökéletesen tönkre tenni s prédául dobni a gyöngéinket ismerő szomszéd kapzsiságának.

Az egyesült ellenzék programmja pedig az „időtől“ várja a párt magatartásának meghatározását s azért sem a jelenre sem a jövőre nem gondol, elégnek tartván azt a 12 pontot összeirni, a melyet úgy, a mint ők összehordták, összehordhat akárki, a ki egyszer ujságot olvasott. Az a 12 pont üres frázisnál nem egyéb; dolgok, a melyeket mindenki ismer; nézetek, a melyekben mindenki osztozik; elvek, a melyeket senki sem vont kétségbe, — annyira, hogy ha a kormány véletlenül programmszorultságban lenne s csak port akarna hinteni nagy szavakkal hívei szemébe, bátran aláirhatná, magáénak mondhatná a — fuzionált ellenzék programmját.

S mert Magyarország fönállásának, jövőjének egyedüli biztositéka abban rejlik, hogy kormánya és ellenzéke egyaránt olyan alapon álljon, a melyről érdekei megóvása Austriá ellenében — biztositva van: magyar nemzeti politikát nem csinálhat más, mint az, a ki módok és eszközökkel rendelkezik ezen nemzeti érdeknek biztositására.

A mely párt tehát első sorban nem közjogi alapra helyezkedett; — a mely párt nincsen tisztában azon ténynyel, hogy az ország Austriától nem 10 évről 10 évre megkötött szerződés

által — tehát tiz esztendőben egyszer van fenyegetve — hanem fenyegetve van minden napon; — s a mely párt programmját nem a szerint csinálja meg, hogy — elfogadván az 1867. XII. t. cikket kormányzási alapúl, Austria részéről való ezen fenyegetés ellen kellően fedezve legyen, s e mellett az 1867. XII. t. c. hiányainak, lassanként a szükség követelményeihez képest lehetséges orvoslását eszközölhesse — az nem egészséges pártalakulás; az nem magyar nemzeti párt.

Ezért történt aztán számos egyéb — már elősorolt — okokon kivül, hogy a második fuziót egyetlen örömhang sem fogadta s az egész pártalakulás az országban ugy szólván semmi nyomot sem hagyott maga után; míg ellenben, ha e pártalakulás egészséges, ha az egyesült ellenzék a magyar nemzeti politika alapjára álll s az uralkodó magyar nemzeti politikának egy uralkodásra vágyó magyar nemzeti politikával csinál ellenzéket, — bizonyára épen olyan eclat-val fogadja a nemzet, mint fogadta az 1875-iki fuziót.

VI.

ORSZÁGOS KUPAKTANACS.

Évekkel ezelőtt, mikor még Szilágyi Dezsőnek csak titkos ambiciói, titkon őrzött vágyai voltak; mikor még beérte azzal, hogy tehetségnek tartják, és nem kivánt vezérszerepet játszani, évekkel ezelőtt Szilágyi Dezső a népről per — csőcselék beszélt.

Ma a csőcseléket népnek nevezi el; síkra száll e csőcselék érdekei mellett az ország házában és védelmezi az utcai demonstrációkat.

Ez nem magyar nemzeti politika.

Báró Kaas Ivor, midőn Jókai a képviselőház május 14. ülésében párhuzamot von az 1848-iki és a mai események, — Tisza és Kossuth eljárása között, e szavakkal szakítja félbe a szónokot:

— Quod licet Jovi, non licet bovi.

Ez sem magyar nemzeti politika; ez még csak nem is parlamentáris eljárás.

Az egyesült ellenzéknél pedig ma ilyen nóta járja.

*

* *

De Kaas Ivor nem azért tartozik a világbolondítók pártjához, hogy még ezzel az idézettel is ne csalja meg a közönséget.

A másnap reggeli lapokban „Quod licet Jovi“ helyett ez a citátum volt olvasható: „non licet magna componere parvis“.

Önök azt hiszik, hogy az ujságok a nemes báró inparlamentáris — parasztságából merő collegialitás kedvéért csináltak classicus idézetet.

Hogy is ne!

A gyorsiroda hamisította meg az országgyülési tudósítást, a melyet szóról-szóra kellene kiszolgáltatni a lapoknak; a gyorsiroda szivességéből lett érthetetlenné a Jókai beszéde, és classicus idézetté a báró Kaas Ivor parasztsága.

Mert ki tehet arról, ha gyorsiróinknak csak a keze pártatlan, a füle ellenzéki, és ki tehet arról, ha a pártatlan kéz azt irja le — a mit az ellenzéki fül hallott.

És ki tehet arról, ha az ellenzéki fülek az okos szót a házon kívül, odafenn az irodában is meghallják!

*

* *

Csak azután mindig meghallanák; hogy ne lenne kénytelen a nemzet saját képviseletét meg-

utálni azon botrányokért, — a melyek az országgyülésen napi renden vannak: mert az az interpellatió-halmaz, a melyet az ellenzék Tisza Kálmánra zudít, nem a hazafiui aggodalom, a monarchia érdekeit féltés kifejezése.

Ah! Törődnek is ők hazafiui aggodalommal és monarchia érdekeivel!

Boszantani a ministerelnököt, s a közeledő holt idényben vezércikk-tárgyakat szolgáltatni lapjaiknak!

Ez az ő összes céljok, — semmi más.

Ha nem igy lenne, minden haszontalanságért, minden semmiségért, néha kétszer, háromszor interpellálnának-e? Ha az interpellátiót ellenzéki kötelezettségük komoly fegyveréül használnák, — akkor a monarchia legnagyobb érdekét érintő ügyeknél vetemedhetnének-e oda, hogy a legkomolyabb szónoklat alatt abban igazolják olvasottságukat, hogy — Jupiter nem ökör, hanem bika volt.

És a hazafiui aggodalmaktól áradozó ellenzék olyan jó izüen tud hozzá röfögni, hogy Jupiter — bika volt, midőn épen arról van szó, hogy katonai készülődéseket tegyünk a muszkák ellen Erdélyben és Dalmátiában.

Valják be önök, hogy ezekre a parlamenti komédiásokra nyugodt lélekkel rá mernék-e bizni a haza védelmét? — Tudnának örülni annak, ha Tisza Kálmán letenné tárcáját és a kor-

mányzást e népámitó, hebehurgya gondolkozású, frázist kergető — bajadzók kezére bizná? — Valják be Önök, ilyennek képzelik-e a magyar nemzeti politikát, mint a milyenek azt az ellenzék főorganumának vezére, báró Kaas Ivor csinálja? — Ilyennek képzelik a magyar nemzeti ellenzéket, mint a hogy annak hivatását a képviselő testületben — Ragályi felfogja?

Nem.

Ezerszer és örökké — nem.

S ha még beérnék az idétlen interpellátiókkal! De tovább mennek.

Főkérdés, mellékkérdés, a kiegyezés Austriával, vagy a Szt.-Istvánnapi rendelet, a perrendtartás hiányai, vagy a vasútügy rendezése — az nekik tökéletesen közönyös: akár miről foly a vita, — ők hozzá szólanak. Nem azért mert értenek hozzá, távolról sem: hanem, mert a tisztelt választóknak meg kell mutatni, hogy az ország idejét és pénzét tudatlan köteledéseikkel, vagy — hogy hizelegjek nekik, hát — szónoklataikkal ők is rabolták.

Magához a tárgyhoz keveset mondanak, mert — nem mondhatnak. Hiszen nagyon soknak a tudománya nem terjed tovább, mint hogy a pénz-

ügyminiszter minden törvényjavaslata ellen jogosultnak hiszi a támadást abból az okból, mert — a brittanika szivarok roszak.

Ha tehát Széll Kálmán még a szivarokat sem tudja becsületesen gyártatni, hogy volna akkor képes — jól kiegyezni Austriával?

Tagadhatatlanul éles logika és argumentum ad hominem.

A „független sajtó“, a hogy lapjaikat nevezni szokták, közöl is beszédjükből annyit, hogy pl.:

„**Ragályi Nándor** egy találó megjegyzésével a kormány szónokának a leghatalmasabb argumentumait tette tönkre“ (értsd: Ragályi Nándor azt mondta, hogy Jupiter nem ökör volt, hanem — bika).

De ez a Cicerós dicséret, ha talán Ragályi Nándornak elég is, nem elég a hozzá hasonló számtalannak: ők beszédjeiket egészen kinyomatva akarják látni.

Tudják ugyan, hogy ő kivülök és korteseiken kivül más el nem fogja olvasni, — de hiszen ők nem is beszéltek másnak, csak maguknak, meg a korteseiknek.

A „független sajtó“ tehát kinyomatja a beszédet s lapjához — mellékelve küldi szét.

A közönség nem érti, hogy ez a melléklet azért van, mert a főlapba még a „független sajtó“ is szégyenli ezt az oratiót bele nyomatni.

— és el van ragadtatva, hogy ez az ujság milyen jól szerkesztett. Minden másod nap melléklete van.

Kedves járatlanság a coulissák titkaiban!

A „független sajtó“ mellékletének nyomtatási és szétküldési költségeit a hazabeszélő képviselő — olyan szivesen fizeti meg. Hiszen 80—100 frttal több vagy kevesebb, az már nem határoz, mikor egy egész választó kerületről van szó.

*
* *

Ha a gyorsiroda „szivessége“ az ilyen beszédekből csinálna szónoki műremekeket, nagy szolgálatot tenne vele a magyar parliament hitelének.

Hiszen ma már oda jutottunk az ellenzék kegyelméből, hogy az országgyülés nem a nemzet képviseletének tanácskozó háza, hanem egy 52 vármegye küldöttjeiből álló — kupak tanács.

És itt bocsánatot kell kérnem azon ellenzéki képviselőktől együtt és összevéve, a kiket az előbb azért bántottam meg, mer az utcai demonstratiókat, tehát a csőcselék privilegiumát védelmezték.

Bocsánatot kell kérnem, hogy az ellenzéket

és egyes tagjait e könyv folyamában következetlenség vádjával illettem.

Vissza vonom.

A hol a parlament kupak-tanács, ott az utcán demonstráló csőcseléket védelmezni kell, különben az országgyülés nem lesz kupaktanács többé, hanem — parlament.

S hogy a nemzet képviselő testülete, mint parlament előtt tisztelettel hajoljunk meg, azt az ellenzék már csak azért sem akarhatja, mert maga sem tiszteletet, sem tisztességet nem ismer a parlamentáris és alkotmányos élet egyik főfaktora a kormány és a parlament többsége iránt.

Ha ismerne, szabad volna-e az ellenzék vezérének, báró Simonyi Lajosnak a miniszterelnök szónoklatát „zúgprokátor fogás“-nak nevezni?

Ha ismerne, szabad volna-e Szilágyi Dezsőnek lovagiatlan szójátékot használni, Zsedényi Ede „tisztaságára?“

Ha ismerne, szabad volna-e objectiv viták helyett az ingerült, elkeseredett hangulatot kihívó személyeskedésekkel ellopni a képviselőház drága idejét?

Hiszen a parlamenti tanácskozások minden percének az ország ügyében kell határozni. Csak

„kupaktanács“ szokott tagjainak személyes ügyeivel, magán dolgaival bibelődni, s hagyni a község ügyeit vitatás nélkül, mert az ráér akármikor, de a személyes ügyek nem várhatnak.

És ezek az emberek merik Tisza Kálmánt azért megtámadni, mert parliamenti beszédei — élesek!

Tisza gyakran kényszeritve van rá, hogy élesebben szóljon, mint szólna, ha nem — kupaktanácsban volna kénytelen beszélni. De bár mennyire élesek is Tisza Kálmán válaszai, mindig megtartják a parliamenti illem határait. És Tisza Kálmán támadói hálás köszönettel adósak a miniszterelnöknek, hogy „fogadj istene“ nem olyan, mint a milyen az „adjon isten“ s hálás köszönettel tartozhatnak a kormánypárti sajtónak, hogy elég kiméletes és a képviselőház tanácskozásairól mérséklettel nyilatkozik; hogy nem állitja közpellengérre, nem teszi gúny és nevetség tárgyává másodszor is őket, a kik fölszólalásaik által a házban a tisztesség tudó emberek előtt napról napra sajnálkozást, a botrányhajhászók előtt pedig az ismeretes zárjel közé szedett „derültség“-et költik.

Nevezetes, hogy az egyesűlt ellenzék abban keresi a parlamentarismust, hogy — hova üljön a képviselőházban.

Emlékezem, hogy a „hova ülés" kérdése volt a független szabadelvű pártnak is az első politikai actiója. — Addig tanakodtak rajta, hogy hova üljenek, míg egyszer aztán szép csendesen — elültek.

A fuzionált ellenzék épen így fog járni. Kereshet magának az országházban helyet akármennyit, a független szabadelvüek és a conservativek két széke közt a — pad alá kerül; és — mert a világon minden ismétlődik — osztozni fog a független szabadelvű-párt sorsában.

A fuzióban — felültek.

Azt már kivívták, hogy az országházban — leültek: még csak a harmadik hibázik, a mit pedig nagyon könnyen elfognak érni, hogy az országházon kivűl a választások alatt — elülnek.

Segítse őket benne az Isten!

*

* *

Jellemzi az egyesűlt ellenzéket, hogy még azzal is bolondítják a világot: — hova üljenek.

Elfoglalták azokat a padokat, a melyekről 1867 óta Tisza Kálmán és pártja csinálta az oppositót.

Miért?

Mert e mellett az elhelyezkedés mellett őket

baloldalnak, a kormány-pártot pedig *jobboldalnak* fogják hívni.

Hogy ez a választások alatt egyik hatalmas fegyver lesz a kormány népszerűtlenítésére, — százat merek tenni egy ellen.

A jobboldal neve még csak 3 évvel ezelőtt is egy-jelentőségű volt az országra a — tatárpusztítással. — A Deák-párt ez elnevezésének, valamint a baloldal népszerűségének emléke még ma sincs a választókban elmosódva, és az egyesűlt ellenzék erre épít, midőn — baloldalnak nevezteti magát.

Nevetséges!

Még mikor Tiszát népszerűtlenné akarják tenni, akkor is az ő népszerűségének romjain kérődznek.

*

* *

Ha báró Senyey Pál tagja lesz az egyesűlt ellenzéknek, tán rendet tud e csorda között csinálni;

ha báró Senyey Pál tagja lesz az egyesűlt ellenzéknek, akkor a pártok fuziójának előmunkálatai nem a képviselőház — folyosóin mennek végbe.

*

* *

Az, hogy nálunk minden parliamenti mozgalom a folyosókról indúl ki, a legecletansabb

bizonyítéka, hogy a mi parliamentünk csak — országos kupaktanács, — semmi több. Alig van tíz szónokunk az összes képviselők között, a kiknek beszéde általános figyelemmel hallgattatik, s a kik — ha szólásra vannak jegyezve, birnak annyi érdeket költeni maguk iránt, hogy a tisztelt ház padjai nem ásítanak az ürességtől.

A többi, ha beszél, a ház üres, a folyosók ellenben — hemzsegnek az unatkozni nem akaró képviselőktől, a kik itt künn csinálják a — nagy politikát.

Még mikor báró Simonyi Lajos beszél is, saját pártja a folyosókon hallgatja, hogy — mikor végzi be szónoklatát.

Mi következik ebből?

Vagy az, hogy a kik a házban üres padok előtt dictióznak, csak az ország idejét prédálják, és sejtelmük sincs arról a tárgyról, a mihez hozzá szólanak; — vagy az, hogy tárgyszeretet és tárgyismeret csak azon kevés képviselőt lelkesít, a a kik a házban hallgatnak, míg a folyosó habituéi minden komoly kérdéstől — idegenkednek.

A „folyosó-párt“ tehát nálunk nagy szerepet játszik, annyira, hogy — mint fentebb érintettem — a második fuzió is a — folyosókon jött létre.

A megyeházi közösülés csak szerződési formája a pártok egyesülésének.

Hogy a forma tökéletes legyen, a szerződést fölbélyegezték.

Rá ütötték stemplinek — április 13-át.

Van a mi képviselőházunkban 8—10 olyan ember, kik mindig elsők egy új pártba lépésnél, és mindig elsők, mikor arról van szó, hogy az új pártot — a melybe beléptek — meg kell bontani. Erre a 8—10 emberre minden pártalakulás — biztosan számíthat.

Van azután másik 8—10 olyan, a kik egy párt kebelében sem érzik otthon magukat.

Ezek között talán legelsőnek említhetem Nemes Nándor grófot.

Ő senkié, mégis mindenki a magáénak tartja.

A második fuzió eszméje — Nemes Nándor grófé.

A független szabadelvű párt, mint tudjuk, csak időre-órára alakúlt, — addig, a mig a kiegyezési kérdések befejezést nyernek. A kiegyezés sorsa közel állott a végbefejezéshez, s a független szabadelvü pártnak az oppositió szerepe annyira megtetszett, hogy kedvet kapott magát szervezni egy mindenre kiterjedő programm alapján. Azonban magatartása a kiegyezési kérdésekben olyan, a melyről az általános hit azt tartotta — és méltán — hogy a független szabad-

elvü párt — kormányképtelen. Igy tehát nekik olyan programmról kell vala gondoskodni, a mely a kormányképtelenségéről uralkodó nézeteket eloszlassa.

Azt is tudjuk, hogy a conservativ pártról az volt az általános nézet, hogy kevesen vannak, de — kormányképesek.

Nemes Nándor gróf tehát így gondolkozott: ha a vad körtébe a császár körtét beleoltjuk, olyan gyümölcsöt kapunk, a mely nem lesz ugyan valami kitünő csemege gyümölcs, de megemészthető.

Ismeretes az is, hogy a kormánynak tavaly és az év elején sok baja volt a szászokkal, a minek következtében a szász nemzetiségi képviselők nagy bizalmatlansággal, — hogy ne mondjam — ellenszenvvel viseltettek Tisza Kálmán iránt.

Nemes Nándor gróf fuzionális eszméi a nemzetiségi elemekkel is számot vetettek. — Megpendítette tehát a pártegyesülést először az — ingóknál. Természetesen a legnagyobb sikerrel, mert ezek a nemes gróf által kibocsátott aláírási ívre a legnagyobb készséggel jegyezték neveiket.

Azután kopogtatott az elégületlen szászoknál. Ezeknek végre is mindegy, akár a kormánypárt kebelében, akár azon kivül — függetlenül, akár pedig mint valamely ellenzék tagjai támadják a Tisza Kálmán specialiter magyar nemzeti politikáját: — ezek is készséggel jegyezték alá magukat a kibocsátott listának.

Figaro — itt. Figaro — ott. Figaro — mindenütt.

Nemes Nándor gróf és aláirási ive tapogatódzni kezdett a független szabadelvü párt körében is, a hol megtalálta azokat az elemeket, a kikben nagy volt a hajlandóság a conservativekkel egyesülni, mig a jobboldali ellenzék tagjai között az új pártalakúlás eszméje szintén viszhangra lelt.

Bizonyosan nem állíthatom, de minden arra mutat, hogy a Nemes Nándor gróf ivének, a mely a képviselőház folyosóin circulált, akadt aláirója a kormánypárt kebelében is.

Egy szép reggelen azonban a lista, a melyen már mintegy 60 név volt jegyezve — elveszett. A fuzió a független szabadelvű-párt zöménél, élén Simonyi Lajossal, a ki az uj pártalakulásban vezér-szerepének elvesztését féltette, akadályokra talált: az egyesülés nem jött létre, de azért a kezdeményezés érdeme mégis a Nemes Nándor grófé, kinek eszméje ott kisértett a folyósokon és a párt-körökben mint „a sötétség, a mely lebeg vala a vizek fölött“.

*
* *

E közben a conservativek kezdik belátni, hogy a választásoknál a pártnak nem csak több-

ségét, de szaporodását is alig remélhetik. Kezdik belátni, hogy ők tulajdonképen soha sem válhatnak népszerüekké, s csak hiába vesztegetik az időt, és hiába subventiónálják évi 12,000 frttal a független „Kelet Népé"-t. És fölveszik a párt-egyesülés eszméjének elejtett fonalát, s közelednek a — független szabadelvüekhez.

A kormánypárt kebeléből támadt uj dissidensek hasonlóan szükségesnek tartják a fuziót: e tárgy a folyosók tanácskozásának ismét napirendjén van, s lassanként a legkedvesebb harmonia fejlődik az egymástól elvekre annyira különböző ellenzéki árnyalatok között. Conservativjeink udvariasan éljeneznek a független szabadelvü párt lármás szónokainak, míg a Simonyi Lajos pártja megtapsolja a conservativ beszédeket, és mind a ketten együtt Szilágyi Dezsőéket — valamint hogy Szilágyi Dezsőék szintén helyeselnek mindent, a mi a kormány ellen akár a corservativek, akár a független liberalisoktól kikerül.

— Formailag nincs meg a fuzio — mondotta Szilágyi Dezső e sorok irójának, — de tényleg meg van.

Csakhogy e tényleges fuzio olyan elv- és rendszer nélküli eszeveszett gallimathias volt, hogy a conservativek szükségesnek látták a formai egyesülést forcirozni, s bizonyos érülközési pontokat megállapítani, a melyek alapján a pártok szabatos együttmüködése lehetővé váljék.

A független szabadelvüeknek uj programmra volt szükségük. Közel küszöbön állanak a választások is, a melyeknél a külömböző ellenzéki pártok egymással szembeállított jelöltjei csak ronthatják egymást, s használnak a kormány jelöltjének, a kik a „duos litigantes“ között bizonyosan „tertius gaudens“-nek maradnak meg.

E körülmény nagy befolyással volt arra, hogy a független szabadelvű párt zöme is hajlandóságot mutasson az egyesülésre. A fuzio módozatai a körben megbeszéltettek, s kimondatott, hogy „elvileg“ az elvfeladás a független szabadelvű párt részéről akadályokba nem ütközik. Miután pedig az első kezdeményezés a conservativeké volt, vicem pro vice, a második kezdeményezés a független szabadelvüektől származott, s Lukács Béla a „Közvélemény“ főszerkesztője egy fölszólalást tett közzé lapjában, a mely a pártokat egyesülésre szólítja.

E fölhivás, el lehet képzelni, jó hatást tett a conservativekre, mig a Simonyi Lajos pártja elhamarkodottnak találta, mert úgy vélte, hogy ezáltal engagirozva van nagyobb engedmények árán is, keresztül vinni a fuziót, mint a menynyire különben hajlandó.

Lukács Béla fölszólalását sokan nemcsak elhamarkodottnak találták, de sőt határozottan roszalták. Igy szivárgott ki a folyosókra azon hir, hogy a nyilatkozat nem a párt véleményét

fejezi ki, s pusztán a „Közvélemény“ főszerkesztőjének egyéni nézete.

E föltevésnek nagy része volt abban, hogy a fuzio eszméje csak nehezen tört utat magának a „független“ sajtóba is. Átvették ugyan a „Közvélemény“ cikkét, de minden commentár nélkül; — vagy legfölebb azon jámbor ohajtás kifejezése mellett, vajha a pártoknak ezen sokak által ohajtott egyesülése megvalósulhatna.

A hivatalos commentálások, s az „ex offo“ lelkesedés csak akkor kezdődtek, midőn a független szabadelvű párt nem akarván egyetlen organumán hagyni a baklövés szégyenét, s tán Lukács Bélát sem akarva megbántani, a szállongó hirekkel szemben nyilatkozott, hogy igenis a „Közvélemény“-nek a pártokat egyesülésre hivó fölszólalása a független szabadelvüek nézetét is kifejezi.

Annak dacára, hogy Simonyi Lajos báró és pártja tartózkodásának oka nyilvánossá lett, a független szabadelvüek mégis aggódtak a conservativek tulköveteléseitől, annyival inkább, mert érezték, hogy a Lukács Béla cikkére adott nyilatkozat ismét olyan kényszer-helyzetbe hozta őket, a mely könnyen és sikerrel zsákmányolható ki.

Szerencséjükre a conservativeknek, sokkal nagyobb szükségük volt egy uj pártalakulásra, hogysem — sokat követeltek volna maguknak. S igy a fuzionális tárgyalások a lehető legna-

gyobb sietséggel kezdődtek meg. De befejezésük jó ideig elhuzódott.

Az egyesülendő két pártnak számolni kellett egy harmadikkal. az — uj dissidensekkel. — annyival inkább, mert Szilágyi Dezső neve kezdett jó hangzású lenni a nemzet elégületleneinél. Szilágyi Dezső ezt tudta, valamint tudta azt is. hogy ő rá és a vele haladó 16 emberre a fuziónak szüksége van. Ezért aztán — tartotta magát.

A folyosókon megint kezdett terjedni a hir, hogy a fuziót az uj dissidensek akadályozzák. A „Neues Pester Journal“ s másnap a „Pesti Napló“ kijelentették ugyan. hogy Szilágyi Dezső és övéi szivesen belépnek egy elvi alapokon létesülő pártkapcsolatba, — azonban e dementi dacára is tény, hogy Szllágyiék — csakugyan akadályozták a fuziót.

Az érdemes professor pártvezér ugyanis az elvi alapok meghatározását addig csürte-csavarta, a mig saját pártjával nem jött tisztába az egyesülés módozatai iránt. — Volt oka a csürés-csavarásra.

Tizenheten voltak. Be kellett volna jelenteniök a kormánypártból kilépésüket. de a 17 közül többen megijedtek a gondolattól, hogy mi

lesz velök, ha a többség kebeléből elszakadnak. Ugy vélték, hogy a hatalomtól mégis csak többet várhatnak, mint a hatalom elnyerésének reményétől; — sőt attól is tartottak, hogy egy uj pártba olvadással a jövő választásnál — elvesztik mandatumokat. Egy mandatum pedig az ő szemükben megéri azt, hogy az ember „igen"-nel szavazzon.

De ha ez ingadozók megmaradnak a kormánypártban, akkor Szilágyi Dezső ellenzékeskedése saját emberei által van dementálva, és nevetségessé téve az ország előtt. — Ezt tehát minden áron meg kell akadályozni.

Másrészt Szilágyi Dezső s a 17 közül a tehetségesebbek, szintén vonakodtak a fuzio kapcsába lépni, attól tartván, hogy a conservativek miatt az uj pártban elveszítik kilátásaikat a — miniszteri tárcára, s nem szerepelhetnek olyan kényre-kedvre és annyi hatással, mint akár ha maguk csinálnak pártot, — akár ha a kormánypárt kebeléből opponálnak; mely utóbbi esetben még az a vigasztalásuk is meg van, hogy jóllakatták a többségbe vissza vágyó kecskéket és megmaradt az ellenzékeskedés káposztája is.

Viszont, ha pártot csinálnak, kiteszik magukat azon valószinű eshetőségnek, hogy a következő országgyülésen 17-en se lesznek együtt, mert a választásoknál nem csak a kormánypárt, de a nélkülök egyesülendő ellenzéktől is kell félniök.

Az ész azt mondta, hogy — „igen,“ — a sziv „nem“-et beszélt, és Szilágyi Dezső — övéivel együtt — az észre hallgatott, annálinkább, mert az ellenzék másik két árnyalata szivükre is hatott azzal, hogy Szilágyi, Kerkápoly — sőt még Pulszky Guszti is — biztositva látták további akadálytalan szereplésüket; — más szóval, beszélhetnek akkor, amikor akarnak, és annyit, a mennyit nekik tetszik, csak következetesek legyenek az ellenzék azon programmjához: „Nem Tisza Kálmán.“

*

* *

És ők beszélnek hűségesen tovább — és tovább. Megtámadják Tiszát még azért is, hogy a magyar faj suprematiáját a nemzetiségek túlkapásai ellen biztositani akarja: — eltagadják a Szent-István naptól a nemzeti ünnep jellegét; — eltagadnak mindent, hogy a kormánynak és a miniszterelnöknek ártsanak.

És ráfogják Tiszára, hogy tetteit személyes érdekek és személyes hiúság rugói mozgatják; — s mindezt olyant ártatlan arccal, mintha ők a személyes érdekek és személyes hiúságtól — végtelen távolban lennének.

*

* *

Ez a második fuzió története, — s e fuzióval aljasitották a parlamentáris ellenzéket oda,

hogy most képesek megtámadni a tulajdon híveiket, ha e támadásból Tisza elleni gyülöletük hasznot húz, s igy lettek hasonlóvá ahoz a komondorhoz, a melyik mindig ugat, akár kell, akár nem, és — megharapja — a saját gazdáját is.

És igy lett a magyar nemzet képviselő testületéből — o r s z á g o s k u p a k t a n á c s.

VII.

TISZA KÁLMÁN.

Az eddig előadottakból érthető, hogy a mint a volt Deák-pártnak lassanként ellenzékké vált vezéregyéniségei, — úgy a fuziónált conservativek és független szabadelvüek is, nem elvi, hanem személyi politikát követnek Tisza Kálmán ellen. S ki lehet mondani, hogy a 2-ik fuzió alapja nem a haza javára, de a Tisza Kálmán elleni gyülölködésre és boszúra irányúlt törekvés.

A conservativek ép úgy, mint az új dissidensek s a volt Deák-pártnak független szabadelvüekké lett tagjai — elég önhitten — Tiszát vádolják a hét évig uralkodott többség végzetes megbuktatásával; a volt balközép azon tagjai pedig, a kik a szabadelvü párt kebeléből először váltak ki, Tiszát vádolják új pártjukba vetett re-

ményük meghiusulásáért, s tán magukra boszankodnak, hogy késŏn látták be. mily alaptalanúl szakitottak a miniszterelnökkel: de az emberi természetben fekszik saját baklövéseink el nem ismerése és az abból eredő következményekért a felelősségnek másra hárítása.

Innen az ellenszenv, mely a miniszterelnök személyében keresi az ország minden bajának indokát.

Növeli a Tisza ellen intézett támadások élességét az, hogy az egyesült ellenzékben oly tagok játszanak vezérszerepet, a kik, mint Kerkápoly vagy Lónyay is — Magyarországra nézve erkölcsi halottak. Ez emberek szivükben gyülölettel; agyukban a rombolás daemoni gondolataival; tetteikben az ártani, pusztitani vágyó törekvések végrehajtásával azt hiszik, hogy magukat fogják tisztára mosni, ha a Tisza Kálmán tiszta jellemét abba a piszokba rántják le. a melyben ők két és fél évig fetrengettek. Csak is ennek a daemoni ártani vágyásnak, ennek a romlolási ösztönnek lehet tulajdonítani, hogy ily nyomorúlt pamphlet, mint a II-ik Kákay Aranyos könyve — napvilágot láthatott.

Hiszen, ha az mind igaz, a mi abban a munkában Tisza ellen össze van halmozva, akkor a miniszterelnököt nem a kormány élén megtűrni, de — főbelőni kellene.

De ha nem igaz, akkor azt az embert, a ki e könyvet irta, (azokkal együtt, a kik sugalmaz-

ták) ki kellene ebből az országból kergetni, mint a — veszett kutyát, a mely ma a miniszterelnököt marja meg, holnap, — ha mostani pártja kegyelméből Erdélybe megint meg nem valasztják képviselőnek, azokat fogja megharapni, a kik előtt ma — a farkát csoválja.

És e párt, a melynek ilyen literátorai és ilyen literaturája van; — ez a párt — s ennek a pártnak a sajtója gúnyolódik a kormány-sajtó magatartása fölött. „Subventiónált“ „a kormány zsoldján élő“ — „félhivatalos“ és az Isten tudja minek nevezi el a többség organumait, mintha valaki a kormány mellett nyilatkozó meggyőződését másképen el nem mondhatná, mint — fizetésért, s mintha a kormánynak nem volna kötelessége a saját lapjait értesiteni azon események felől, a melyeket nyilvánosságra hozni akar.

Ez a subventió emlegetés, a kormánypárti iróknak ezen gyanusitása a második fuzió politikai működésének megkezdése óta jött divatba, s azóta kezdik használni a „független sajtó“ elnevezést is.

Hát hiszen, ha a kormánypárti sajtó nem független, ha az félhivatalosa Tiszának, — akkor az ellenzéki lapok épen úgy nem függetlenek, s épen úgy félhivatalosai az ő pártjuk vezéregyéniségeinek.

És nehányan közőlök plane már félhivatalosai voltak a néhai — Deák-pártnak is.

Függetlenségről tehát nekik — legkevésbbé van joguk beszélni.

*
* *

A mi meg a subventiót illeti, ugyan kérem, hagyják el!

Azt hiszik, hogy nem tudja minden gondolkozó ember, hogy önök valamenyien subventiónálva vannak? Egyikök pénzzel, vide „Kelet Népe;“ a másikuk egy bizonyos előfizető menynyiséggel, vide „Közvélemény,“ a melyet csak Lichtenstein nyolcvan példányban járat, és igy a volt független szabadelvű párt többi tagjai is. És igy tovább . . . és igy tovább . . .

Ne kivánják, hogy leleplezéseket tegyek, mert olyanok mellett, a melyekért nincs mit szégyenleni, mondhatnék el dolgokat, a melyek a sajtó tekintélyét a közönség előtt — nem nagyon emelnék.

*
* *

Abban, hogy egy lap subventiót húz, — legyen a subventió direct vagy indirect, — nincs mit szégyenleni. Hiszen minden párt, ellenzék vagy kormány, tartozik nemcsak a maga lapjai-

ról, de a maga iróiról is föltétlenül gondoskodni. Ez erkölcsi kötelesség, — mert az iró, valamint a lap az illető párt elveit közvetíti a közönséggel. Az iró, vagy a lap, a mely e közvetítő szerepre vállalkozott, gyakran tiz annyi szolgálatot tesz övéinek, mint egy képviselő jólbetanult és szépen előadott országgyülési beszéde. Az irót és a lapot mindenki olvassa, — az országgyülési beszédeket csak kevesen.

Az iró a hévteljes előadás, a meggyőződés ereje, a styl melegsége; a lap a szerkesztés ügyessége, változatossága által hat: — mig egy képviselő szónoklatában a hatás, — ha az illető képviselő nem haza beszél, — csak hallgatóságára, s erre is csak a szónoki közvetlenség által történik.

Subventiót adni és elfogadni tehát nem szégyen, ha a subventió olyan embernek vagy lapnak adatik, a ki azon párt iránti hűségét, ragaszkodását, a mely pártnak támogatását igénybe venni akarja, bebizonyította.

A mi irodalmi viszonyaink között subventóit adni egy bizonyos fokig a pártok becsület-kérdése, a mint hogy azt elfogadni az illető lapok vagy irók életérdeke. Olvasó közönségünk csekély. Egy lap előállítása tömérdek pénzt vesz igénybe, annyira, hogy ki merem mondani, mikép Magyarországon oly magyar politikai napilap, a mely pusztán előfizetőire támaszkodik, — egyetlen egy sincs, és még nagyon sok ideig nem is

lesz: mert az előfizetők egy lap óriási költségeit — a nálunk divatozó előfizetési árak mellett — fedezni nem képesek. A mely magyar lap tehát övéitől direct vagy indirect subventiót nem kap, — deficittel dolgozik, s egyes irodalmi részvénytársaságok dividendája rovására él.

De az ellenzéki sajtónak qualifikálhatatlan magatartása a kormánylapok iránt csak természetes következménye az ellenzék politikai magatartásának — a szabadelvű párt és a miniszterelnök személye ellen.

Hogy azonban e kedves „függetlenek" mások szemében meglássák a szálkát, s a magukéban a gerendát ne vegyék észre, — ezt nem tettem volna fel és ez sokáig nem is tarthat igy!

Meg kell annak szűnni előbb-utóbb — az irodalmi tisztesség érdekében; s a független sajtó okulni fog a subventiónált sajtó higgadt, méltóságos s még az ellenségben is bizonyára tiszteletet gerjesztő modorán — és föl hagy a „félhivatalosság" „kormányzsold" stb... stb... hánytorgatásával.

Lássák, tisztelt „független lapok. akkor kellett volna a subventiót hánytorgatni, mikor a subventiónálás nem a párt- vagy kormány erkölcsi kötelessége, hanem embervásárlás és a rendelkezési alap őrült elprédálása volt;

mikor a subventiót elfogadni nem tartozott a tisztességes cselekedetek közé: — a volt Deák-párt idejében!

Mert ugyan ki fogja Petőfit vádolni, hogy Kossuthtól egyidőben subventiónáltatni akarta magát?

Senki!

Sőt Kossuthot kárhoztatják, a miért Petőfinek nem adta meg a kért kormánysegélyt.

Ki fogja Kossuthot és a 48-ki kormányt vádolni, hogy két politikai lapot subventiónált?

Ki nem találja természetesnek, hogy a volt balközép subvontiónálta a „Hazánk"-at?

Kinek jutna eszébe gróf Lónyait kárhoztatni, hogy érdekei szolgálatában megfizette a „Reform"-ot?

Ki fogja rosz néven venni a kath. klérustól, hogy pénzáldozatok árán tartotta fen a „Jelenkor"-t? És igy tovább....

De ki nem fog orca-pirulás nélkül gondolni arra az időre, midőn ezreket prédáltak egy olyan lap alapítására, a melyre semmi szükség nem volt? — Midőn a legkisebb vidéki lap is gazdagon dotáltatott; egy szóval, hogy felesleges ismétlésbe ne essem, ki nem gondol orçapirulással arra az időre, mikor a kormánypárti sajtó legnagyobb része nem — támasza, de — zsoldosa volt a kormánynak. Midőn a kormány a sajtónak nem megélhetését biztosította, hanem préda pazarsággal vásárolta meg magának a sajtó támogatását.

Ki nem fog orcapirulás nélkül gondolni a gróf Lónyai Menyhért miniszterelnökségének idejére?

*

* *

Ma, ismétlem, ha a subventió kérdését feszegetik, rontják a magyar sajtónak azt a jó hírét, a melyre bizony büszkék lehetünk, mert elmondhatjuk, hogy a magyar irót és a magyar lapokat segélyezni lehet, sőt kell, de azért a magyar iró és a magyar sajtó — nem eladó.

És ez a külömbség, hogy csak nagyon közel példát mondjunk, a bécsi és a magyar lapok között. Azokat nem segélyezi senki, azokat megveszik: a mi újságainkat pedig segélyezik és meg nem vehetik.

Ha azonban az irodalmi tisztesség útjáról oly rohamossá válik a sülyedés a piszkolódások mocsára felé, mint a mily mérvben azt ma az ellenzéki lapok részéről tapasztalhatjuk, úgy nem sokáig lesz okunk a magyar sajtó becsületére büszkének lenni.

*

* *

Ha már épen ehez a kérdéshez jutottam, nem hagyhatok említetlenül egy kis történetet, a mely különben is könyvem tárgyához tartozik.

A múlt hónapok valamelyikében egy ujságiró jelentette be magát Tisza Kálmánnál. Előadta, hogy ő Bécsből jön egyenesen azért, hogy a

miniszterelnöktől engedelmet kérjen, hogy arcképét egy bécsi illustrált lapban kiadhassa.

— Nem lehet ellene kifogásom — válaszolt Tisza, s ha csak azért jött, kár volt Bécsből idáig fáradni.

— De én meg akartam kérni Excellenciádat, hogy engem arcképével szerencséltessen.

— Sajnálom, azzal nem szolgálhatok: én legfölebb Sárkányhoz vagy élcpjainkhoz utasíthatom.

— De azt is meg akartam kérdezni, hogy az arcképkiadásért némi jutalmat remélhetek-e?

— Ha ön az én arcképemet jutalom reményében adja ki, biztosítom, hogy kárbaveszett munkát végez.

Ha Tisza Kálmán hiú ember, föltételezhető-e, hogy a bécsi ujságirónak ajtót mutasson?

Nem, ha csak II-dik Kákay Aranyos úgy nem magyarázná a tolakodó elutasítását, hogy az ajánlatban Tisza Kálmán épen hiuságát látta megsértve.

Ám, ha azt a magyarázatot elfogadjuk, elesik azon állítás, hogy Tisza nem riad vissza semmiféle eszköztől, ha arról van szó, hogy céljaihoz közelebb jusson, hogy mások rovására előnyöket vívjon ki magának. Elesik ezen állítás, mert Austriában, a hol Tiszát egyáltalán nem

szeretik, előnyére szolgál neki, hogy egy képes lap arcképét közli, kedvezően megírt életrajz kiséretében.

És Tisza Kálmán nem használta föl e kinálkozó eszközt.

De végre is ez csak csekélység. Mindamellett — jellemző, mert nagy emberek nagy hibái legtöbbször csekélységekben nyilatkoznak. Hogy Tiszában van némi hiúság, ez természetes, hiszen minden önérzetes ember jellemének alapvonása a hiúság: a ki ismeri becsét, hiú magára, mert a kiben semmi hiúság nincs, az nem számol és nem is kiván számíthatni a közélet terén.

Deák Ferenc is hiú volt: hiú volt arra, hogy ő királyi kegyet, kitüntetést, miniszteri tárcát el nem fogadott; hiú volt arra, hogy kényszerítette elismerni politikai ellenfeleit is, hogy a kibékülést Ausztriával önzetlen hazaszeretetből vitte keresztűl.

A hiúság csak ott hiba, csak ott fajúl a hibából gyakran bűnné, ha túlságokba megy, ha ez uralja az ember minden tettét, s ha imádott önszemélyén kivűl minden más silány semmiséggé törpűl előtte.

A hiúságnak ezt a bűnre váló túlhajtottságát tulajdonítják Tiszának személyes ellenségei.

Képtelen állítás, mely nevetségessé lesz az ellenkezőt bizonyitó tények előtt.

A hiúság nem ismer engedményeket; legalább oly fokú engedményeket nem, melyek semmivé teszik magát a hiúságot.

Ha Tisza tetteit személyes hiúság vezérli, a mely még a magasabb politikai érdekeket is maga alá rendeli, az Ausztriával folytatott kiegyezési alkudozások folyama alatt a miniszterelnök bizonyárá sokszor letette volna tárcáját — hiúságból, mert visszavonulása a látszat után itélő frázis kergetők előtt a népszerűség oly magaslatára emeli őt, a melyhez eddig alig van fogható.

Ha Tisza Kálmán hiú, akkor a szabadelvű párt tanácskozását a rendelkezésére álló eszközökkel úgy vezeti, hogy azok ne okozzanak neki méltatlanúl annyi keserű órát, mint a mennyit némely alattomos áskálódók intriguái által tényleg szereztek.

Ez alattomos áskolódók ma már megtalálták méltó helyüket az egyesűlt ellenzék körében, s a szabadelvű párt tanácskozásaiban ma is mint azelőtt, a legteljesebb véleményszabadság uralkodik.

Ha Tisza Kálmán hiú, s hiúsága a hatalom szeretetében éri tetőpontját, akkor Tisza ma megint nem miniszter. Célját elérte, uralkodott egy ország felett, hatalmában a népszerűség

nymbusa övedzte: hiúsága tehát teljes kielégítést nyert. Míg ma szidják, gúnyolják, gyanúsítják, s oly eszközökkel küzdenek ellene, a melyek közűl egy is elég arra, hogy a hatalom szeretete kihüljön szívében, hogy hiúsága, ha — ismétlem, hiúság az, a mi a hatalomhoz köti, — ezerszer meglegyen alázva.

Mielőtt II-dik Kákay Aranyos hiúsággal vádol valakit, nézzen szét övéi körében és ismerje meg a hiúságot a maga egész nagyságában.

Hoffmann Pál példája mindjárt hatalmasan igazolja fönebbi nézeteimet.

A híres jogtudóst a Deák-párt idejében megbízták, csinálja meg a magyar magánjog codex tervezetét. El is készült belőle az általános rész, fizettek a munkáért Hoffmannak hét ezer forintot s kiadták e kitünő könyvet vadgalambszín borítékban Eggenberger és társánál. Mikor e javaslat megjelent, akkor látta a kormány, hogy még előbb külön kellene valakinek másik hét ezer forintot fizetni azért, hogy a codex tervezetet megértsék, a kik megrendelték, mert olyan magyarsággal volt megírva, hogy azon más, mint Hoffmann, el nem igazodhatott.

Ezt a másik hét ezer forintot azonban sajnálták, miután — a mint az a volt Deák-párt idejében már megszokott dolog volt — késõn

látták be, hogy a munka lefordítására úgy is kár lenne a pénzt vesztegetni, mert az egész javaslat hét ezer — krajcárt nem ér.

Udvariasan tudtára adták az érdemes jogtudósnak, hogy codexének „általános része“ — annyira különös, hogy a „különös rész“ megrendelése teljesen fölösleges.

És Hoffmann Pál megsértett hiúságában minden zaj nélkűl ott hagyta a kormánypártot, mint Szent Pál az oláhokat, s fölcsapott conservativnek.

E tette a sértett hiúság természetes következése. Ha a többség kebelében marad, elveszti a jogtudós tekintélyét, míg új pártjában, sőt ma az egyesűlt ellenzék körében is, mint érdemes jogtudóst ünneplik.

S tekintettel a föntartott conservativ elvekre, alapos nézetei lehetnek, hogy az ellenzék kormányra jutásával a magyar magánjog általa megkezdett codificationális munkálatait vele fogják bevégeztetni.

Elég gyorsan dolgozik arra, hogy az egész magyar magánjognak hamar — végére járjon.

*

*　*

Tisza Kálmán minden politikai aktióját az ő egyéni érdekei irányozzák.

Ez azon második súlyos vád, a melylyel II-dik Kákay Aranyos a miniszterelnököt illeti.

Könnyű valamit állítani; sokkal nehezebb bizonyítani. Ezt az igazságot úgy látszik II-dik Kákay Aranyos igen jól tudja, mert az állításokban bővelkedik, de bizonyítani semmit nem bizonyít.

Nehéz is volna; különösen azt, hogy Tisza Kálmán tetteit önzés és egyéni érdek vezérlik. Ha a miniszterelnök 3 évi kormányzása alatt már részesitette volna az országot azon kedves meglepetésben, hogy, míg a földbirtokos osztály pusztúl — ő maga, mint egyik elődje, gróf Lónyay Menyhért tette — 4 millió frtért uradalmat vásárolt volna magának; vagy egy szép reggelen olvastuk volna már az újságban, hogy a miniszterelnök Budapest fővárosának középitési bizottságától arra kért engedélyt, hogy egy palotasort épithessen magának a sugárúton, mint ezt Kerkapolyi tette a Csillag utcában, akkor az önzés és érdekvágyás mellett legalább a valószinüség szólna. De igy mi egyéni érdeke lehetne Tiszának olyan, a mely politikai aktióinak indokul szolgáljon?

Semmi!

A hatalom megtartása legkevésbbé, mert a mit állitottam II. Kákay Aranyos azon gyanúsitása ellen, hogy a hatalom megtartása Tiszánál a nagyfokú hiúság eredménye, épen azt állíthatom azon föltevés ellen, mely a hatalmat Tisza kezében egyéni érdekekből látja megtartva.

Különben e két állitás annyira ellentétes, hogy egyik a másikat dönti meg. Mert a ki a hiúság lélektani természetét ismeri, az nagyon jól tudja, hogy egyéni érdekek az egyéni hiúság előtt mindig hátrálni szoktak: míg viszont az önzés és érdekvadászat erős túlsulyánál hiúságról nem lehet beszélni.

Azon tapló-eszüek, a kikben a gyanú szikrája hamar tüzet fog, bizonyára azt fogják nekem II. Kákay Aranyossal ellenvetni, hogy: mi lehet az más, mint egyéni érdek, hogy Tisza Kálmán megalázza magát és hétről hétre a bécsi minisztereknél entre-chambreiroz.

Szivesen fölvilágositom azokat, a kik nem tudnák, hogy e bécsi járás-kelés egyszerü oka abban rejlik, mert közös korona-tanácsoknál Ő Felsége elnököl, s igy a közös korona-tanácsok ott tartatnak meg, a hol Ő Felsége épen időzik; s miután a király a tél folyamában legtöbbnyire Bécsben lakik, azt hiszem, a kellő értékére vezettem vissza Tisza Kálmán és minisztertársai bécsi utazásait.

De a kik emlékezni akarnak, tudhatják, hogy a bécsi miniszterek is jártak Pesten s egyúttal emlékezhetnek rá, hogy ez azon időben

történt, midőn király Ő Felsége Budán lakott. — Ime a nagy titok kulcsa.

*

* *

És mégis önzés, egyéni érdekek azok, a melyek nem engedik Tiszának, hogy a hatalmat kezeiből kiengedje akkor, a mikor különben sem volt, a kit utódjául a királynak ajánlhatott volna. Önzés, egyéni érdek, a melynek igaz neve: — hazaszeretet!

A hazáját szerető ember érdeke, önzése: — a haza boldogitása.

És Tisza Kálmán szereti hazáját.

Tisza Kálmán elmondhatja Kossuthtal: „oda dobnám önöknek e tárcát most mindjárt, mert oppositiót csinálni könnyü; de itt akarok maradni e helyen, mert nehezek a viszonyok és én nehéz viszonyok közt akarok szolgálni!“

Csakhogy persze II-ik Kákay Aranyos és azok, a kik az ő könyvét elég vakmerők „korszakot alkotónak“ nevezni, hogy a nemzet egész korszakára a cynismus bélyegét süssék rá, azok nem tudják méltányolni azt az önzést és azt az egyéni érdeket, a melynek neve: — honszerelem!

*

* *

Egyébiránt volt olyan idő — épen a mult esztendőben — a mikor Tisza Kálmán lemondott.

Akkor ráfogták, hogy — komédiázik.

Most, hogy nincs oka lemondani, ráfogják, hogy — nem akarja a hatalmat kibocsátani a kezeiből.

Milyen igazsága volt Kossuthnak, mikor kimondotta, hogy: „oppositiót könnyü csinálni!“

*

* *

De lássuk hát, komédiázott-e csakugyan Tisza Kálmán?

.Anélkül, hogy mélyen bele kellene ereszkednem a politikába, kimondhatom a — nem-et. Ő Felsége a király Tisza lemondása után hivatta Senyey Pál bárót, Szlávyt, Majláth Györgyöt és Széchen Antalt, a kikkel a helyzet felől értekezett. Már pedig ha Tisza Kálmán komédiázott, Ő Felségének is részesülve kelle lenni a komédiában, és ki merné ezt a legelső magyar emberről, a legalkotmányosabb királyról föltenni?

II-ik Kákay Aranyoson és az egyesült ellenzék volt Deák-párti tagjain kivül bizonyára senki ebben az országban.

Hanem ők igen, mert nem ma teszik először.

* *

*

Mikor Szlávy József letette a miniszterelnöki tárcát, nagy volt a rémület a Deák-párt kebelében.

Ki következzék Szlávy után?

A többség tekintélye semmivé lett, s a párt kénytelen volt belátni, hogy ők már csak erő, de nem hatalom többé. A hajdan oly tekintélyes államférfiak lejárták magukat s magán a párton is valami csüggeteg közöny látszott uralkodni.

Az erő érezte tehetetlenségét

Az egyes személyi fractiók pedig nem érez-tek kellő erőt tehetségeikhez.

Csak a hatalom után sóvárgó kapzsiság tartotta össze a rohadásra váló testet, a mely friss vért kivánt magába, úgy remélvén aléltságából föleszmélni.

Kezdték emlegetni a — coalitiót, a mint később a fuziót emlegették, s ma mégis azt mondják, hogy Tisza ejtette őket tőrbe.

A kormányválság ezalatt hétről hétre húzódott, de nem merték a valódi okot bevallani. Ő Felsége legmagasabb személyét keverték a dologba. Minden nap volt valami ujság a király elhatározása vagy véleményéről, s az ügy oly szinben lett a közönség előtt fölmutatva, mint ha a krízis lebonyolitását az uralkodó vette volna kezébe.

Ezt a komédiát aztán a tisztességes Deák-párti lapok is megsokalták, s nyiltan kimondták, hogy a válság nem személyes, de parlamenti természetü, s azért azt a király Ő Felségével takargatni, ha nem alkotmánysértés is, minden esetre az alkotmány semmibe vevése.

S tudják-e önök, ki dobta ezt az igazságot a Deák-párt szemébe?

Kákay Aranyos.

Természetesen nem a — második.

*
* *

Szinte látom, mint tiltakoznak farizeus képpel a föltevés ellen, hogy a király részese volt a Tisza Kálmán által inscénált komédiának. Nos, ha II. Kákay & consortes nem igy értették a komédiát, akkor csak úgy érthették azt, és nem másképp, hogy Tisza oly ügyesen játszott, miképp rászedte magát az — uralkodót.

Sokkal mélyebb tisztelettel viseltetem királyunk bölcsessége és széles politikai látköre iránt, semhogy e pontnál tovább következtetni akarjak.

A nemzet pedig, a mely a király személyében a legelső magyar embert tiszteli, és ismeri Tisza Kálmán lemondásának történetét minden pházisaiban, s tudja, hogy az, a ki kormány alakításra felvolt szólítva, őszintén megmondotta, miszerint többet, mint Tisza kivívott, Austriától nyerni lehetetlen, — az ellenzék többi árnyalatai pedig nem lévén kormányképesek, — vezéreiket kormányalakításra felszólítani nem is lehetett; a nemzet — mondom — mely ezt tudja, felháborodva fordul el azoktól, a kik, hogy Tiszára rá foghassák a komédiázást, pimasz gyanújokban

bár nem nyiltan, de azért elég világosan, sérteni merik magát a — királyt.

* * *

A mi II-ik Kákay Aranyos többi vádját illeti, azt hiszem, azokra legméltóbb válasz a — megvetés. Ámbár lehetne felelni mindenikre.

Például: Tisza Kálmán boszúvágyónak van bemutatva. — Ha II-dik Kákay Aranyos a Tisza boszuvágyában a saját esetére gondol, méltánylom szíve keserűségét, — de józanúl gondolkozó ember a miniszterelnök eljárását fogja méltányolni.

Én nem akarok személyeskedések terére lépni ; — azért hallgatok erről is és sok másról, a mit elmondhatnék.

Azok pedig, a kik könyvemet olvassák, bizonyára elismerik velem együtt, hogy ha Tisza Kálmán nem felelt is meg mindenben a kormányzásához kötött várokozásoknak, — mindenesetre nagy ész, nemes jellem, tapintatos államférfiú, a ki hazaszeretetének s önfeláldozásának már számos jelét adta és bizonyára — adni fogja még.

És elfogják ismerni velem együtt, hogy Tisza Kálmán még tévedéseiben is — magyar nemzeti politikát követett.

A ki pedig őt csak azért, mert nincsen vele egy véleményen, sárral dobálja, az nem politikai erkölcstelenséget, az már politikai bünt követ el.

VIII.

A POLITIKA SVINDLEREI.

Hogy Tisza Kálmán közjogi oppositiója a balközép vezérének hazafiságáról és éles politikai előrelátásáról tesz tanuságot:

hogy Tisza Kálmánnak 1875. febr. 3-án tartott beszéde, — mely a Deák-párt és balközép fuzióját eredményezte, és a mely lényegében nem egyéb, mint a balközép hét éven át vallott elveinek az idők és körülmények egy egy kedvező fordulata szerint való érvényesítésére nyujtott kilátás, — hogy, mondom e beszéd a nemzet jól felfogott érdekének és azon politikának tiz parancsolatja, a mely politika egyedüli biztosítéka nemzetiségünk és államiságunknak:

hatalmasan igazolva van azon kiegyezési tárgyalások folyama által, a melyeket Tisza Kálmán ép annyi tapintattal, mint szerencsével vezetett.

A tények ékesebben szólók minden okoskodásnál.

Tény, hogy Austria határozott ellenséges állást foglal el Magyarországgal szemben; tény, hogy haszonleső kapzsisága a közös érdekekre nem hederít; — tény, hogy anyagilag jobb helyzetben levén mi nálunk, — erejét érezve, minden módon és minden eszközökkel igyekszik azt saját javára zsákmányolni ki: — tény, hogy Lajthán túl a pártviszonyok bármely kormány aktióját megbénítják, mert Austriában a kabinet vak eszköze, alázatos szolgája a birodalmi tanács pártjai és pártocskái szeszélyének; végre tény, hogy Ő Felsége akár Magyarországon, akár Austriában a kormányzást ez idő szerint csak az 1866. XII. t. c. alapján tartja lehetőnek, mert — igen helyesen — úgy van meggyőződve, hogy minden kisérlet a közjogi kapocs olyszerű tágítására, a mely Magyarországnak előnyt biztosítana, vagy a birodalom két fele közötti beláthatatlan surlódásokat idézne elő, — vagy fölbontaná magát a közjogi kapcsolatot.

E tények logikája tehát, hogy:

az Austria előnyére megváltozott helyzetben a birodalmi tanács pártjainak az osztrák minisztériumot játékszerré alacsonyító izgága fészkelődései mellett Tisza Kálmán szerencsével oldotta meg a kiegyezés nagy kérdéseit, mert a Deák-párt által megoldatlanúl hagyottakat is elintézte, s mert egyebekben nagyobb előnyöket biztosí-

tott Magyarországnak, mint hazánk anyagi erejének teljében az opportunitás összvérén nyargaló honboldogítók tették.

Tisza Kálmán ismerte Austriát és számot vetett az ország helyzetével, a midőn a közjogi oppozitiót mindaddig folytatta mig egy egy fölmerült kérdésnél politikája győzelmét remélhette; — és fölhagyott azzal, a midőn elveinek érvényesítésére csak lassan, egyenként és az által törekedhetett, ha az ujabb kiegyezési alkudozások az ő hét évi politikájának szükségszerüségét igazolván, a fejedelmi meggyőződés némely kérdésekben az 1867. XII. t. cikknek gyakorlatilag bebizonyosodott hiányait felismeri, és ebből kifolyólag belátja, hogy M a g y a r o r s z á g o n e g é s z s é g e s p á r t a l a k u l á s c s a k k ö z j o g i o p p o z i t i ó a l a p j á n l e h e t s é g e s.

* * *

És a mint közjogi tekintetben, — úgy minden más téren igazolták a viszonyok, hogy Tisza Kálmán — magyar nemzeti politikát követ.

Az, hogy bár áldozatok árán — az államháztartás egyensulyát helyreállítani igyekszik; — az, hogy tetteiben és beszédében a magyar faj suprematiáját akarja föntartani, s erélylyel vagy erővel, de v é d i a nemzetet a nemzetiségi izgatók államellenes apostolkodása, s a nemzetiségi aspiratiók államiságunk ellen irányuló tul-

kapásaitól; — s az, hogy hét évig vallott elveit azon mértékben igyekszik érvényesíteni, — vagy legalább azok helyességét lefelsőbb helyen bebizonyitani, a mint azt a körülmények megengedik; végre az, hogy belügyi téren foganatba vett reformjai a magyar érdekek és a magyarság erejének ide bent való megszilárditását célozzák, — mind arra vallanak, hogy Tisza komolyan gondolkozó politikus, a ki nemcsak a jelen szemkápráztató előnyeiért, de a — jövendő hasznáért dolgozik.

Mert ne ámítsuk magunkat: elfog jőni az az idő, a midőn Magyarország csak önerejére lesz utalva. Az osztrák pártok magatartásából s a Lajtán túli sajtó hangjából kirí a Németországgal egyesülésre vágyódás, s a „német-egység"-nek — Austria megsemmisülése árán is — bekövetkezésébe vetett reménység.

És ne ámítsuk magunkat a szláv aspirátiók teljesülésének lehetetlenségébe vetett — ostoba bizodalommal. — A népek fejlődése, e fejlődésnek fokozatos haladása, majd népfajoknak népcsoportokká, néptestekké, nemzetiségekké, és végre nemzetekké válása — nem uj dolog már a történelemben. — A mint az „olasz-egység", — az olasz után a német nemzetiségek egyesülése megtörtént, meg fog, — mert meg kell történni — a szláv nemzetiségek, — ha nem is egy állammá, de államokká — egyesülésének is.

Utalok Oroszország törekvéseire.' Utalok az ezen törekvések által támogatva, mind hatalmasabban nyilvánuló szerb és montenegrói szláv törekvésekre; — utalok a csehországi hangulatra; és utalok hazánk déli vidékein naprólnapra leplezetlenebbűl nyilatkozó magyarellenes tüntetésekre.

Vessék össze e jelenségek és törekvéseket azok, a kik kevés szóból sokat értenek, és szeretnek gondolkozni, és ha nem elfogultak, és ha elismerik a viszonyokban nyilatkozó kényszer hatalmát: — meglesznek győződve arról, hogy ma már a szláv aspirátiók nem ábránd, nem lehetetlenség, hanem közel küszöbön álló olyan valószinüség, a mely ellen nekünk magyaroknak vértezve kell lenni, épugy, mint a hogy fedeznünk kell magunkat Németországnak Austria német tartományai felé gravitáló törekvései ellen, mely törekvések e tartományok hangulatában elég istápot találnak maguknak.

Ily helyzetben a magyar nemzeti politikának oda kell törekedni, hogy a katasztrófát ne siettesse, hanem, — egyrészről Ausztriától lassan nyerjen előnyöket, és ezáltal is éreztesse vele, hogy Magyarország ismeri saját erejét és saját jövendőjét, mely megadja neki azt a függetlenséget, a melyet a Deák-párt 1867-ben oly könnyelmüen dobott oda Lajthántúlnak: — másrészről pedig idebent minden tette arra irányuljon, hogy a nemzet faji erejének ápolása, fejlesztése,

— ha kell dédelgetése biztosítsa az ország fenállását, hatalmát, erejét, függetlenségét akkorára, mikor a nemzetiségi egyesülések által előidézendő katasztrófa — befog következni.

*
* *

A mely politika nem ezt tűzi ki törekvésének végcéljáúl, az vagy magamagát ámítja — vagy nem gondol a jövővel, — vagy csak saját hasznára akarja kiélni az országot addig, a mig bekövetkezik, a minek bekövetkezni kell, hogy: — magunkra maradunk.

De ezek az emberek — nem fogják az országot a vég elveszéstől megmenteni; míg azok, a kik a jövendővel számot vetettek, — átérezték a legnagyobb magyar legnagyobb mondásának mély jelentőségét, hatalmas igazságát; tudják, mit mondott és mit akartt Széchenyi azzal, midőn e szavakat irta zászlójára:

„Magyarország nem volt, hanem lesz."

*
* *

Ez az én egyéni nézetem. — És mert megvagyok győződve nézetem igazságáról, szeretem a Tisza Kálmán politikáját olybá tekinteni, mint a mely minden aktiójában a jövendővel vet számot, s Magyarország jövőbeli önállásának és erejének magvát hinti el.

De ha én tán csalódom, a mit különben 10—15 év el fog már dönteni, Tisza Kálmán politikája az adott viszonyok között mégis csak a leghelyesebb, a legigazabb, a legmagyarabb és ez időszerint egyedül alkotmányos és parlamentaris politika, mert — elvekre van alapítva.

Igy érzi ezt a nemzet is, midőn Tisza után csak Senyeit tartja lehetségesnek.

Pedig Senyei Pál báró most magában áll; — de programmjában elvek vannak lefektetve: elvek, a melyek lényegben oda törekesznek, a hová Tisza Kálmán. — A magyar nemzet erejének emelésére és biztosítására.

Senyei, épugy mint Tisza, érzi, hogy az egészséges pártalakulás magva a közjogi álláspont, s azért programmjának első pontja azon magatartás meghatározása, a melyet ő Austriával szemközt elfoglal.

Senyei, mint Tisza, érzi, hogy egy egészséges pártalakulás alapfeltétele: a magyar nemzet politikájának a magyar nemzet politikájával csinálni ellenzéket, s azért pogrammjának második pontja: azon elveknek meghatározása, a melyek az ő nézete szerint a magyar nemzeti politikának alapját képezik. — Tehát a cél mind a kettőnél ugyanegy; az eltérés az elvekben van, a melyek szerint a cél eléréséhez szükséges eszközöket ki-ki megválasztja.

És ennek dacára én nem hiszem, hogy Senyei valaha pártot tudjon magának terem-

teni; — bár el kell ismernem, hogy ez idő szerint az ő oppozitiója az egyedüli kormányképes, és az ő pártja leend az egyedüli, a mely egészséges alapokon szervezkedett.

Nincs terem e véleményemet bővebben indokolni. Elégnek látom egyszerüen a nemzet politikai ösztönére való hivatkozást, a mely Senyeitől leginkább, — sőt talán egyedül közjogi álláspontja miatt fordul el.

Osztrákabbnak tartja őt az — osztráknál.

Senyei legutóbbi fellépése azonban kétségkivül tiszteletet parancsoló. — A kik nincsenek is egy véleményen a nemes báróval, kalapot emelnek azon férfias és becsületes eljárásért, a melylyel nem csatlakozott a fuziónált ellenzék — elvtelen, haszonleső és egyenesen Tisza Kálmán személye ellen egyesült — csordájához.

Mert, hogy ezek az emberek politikai svindlerek, könyvem folyamán eléggé indokolva van.

A volt Deák-párt folytatásai ők, a kik nem törődve elvekkel, hazával, alkotmánynyal, törvénytisztelettel: — párttá egyesültek, hogy azon tagjaik, a kik erkölcsi halottak, — ujra szerepet játszhassanak; azok, a kik hiába áhitoztak hatalom után — az ugorkafára kapaszkodhassanak; — azok pedig, a kik csak statistái, marionettjei a párt vezéregyéniségeinek, megszerezhes-

sék maguknak mindazon előnyöket, a melyek egy erkölcstelen párt és kormány kebelében bőven kijutnak olyan embereknek, a kik a legnagyobb gaztett előtt is képesek szemet hunyni, ha abból önhasznukat látják.

Megunták várni e jó urak, hogy az ország tudomásul vegye kiadott programmjukat, és csoportosuljon körülöttük: kibocsátották ők a felhivást, hátha majd annak több sikere lesz.

Svindel még ez a fölhivásuk is.

Támadják benne Tisza Kálmánt, a ki alkotmány ellenesen kormányoz, mert azt hiszik az élhetetlenek, hogy Tisza Kálmán oka még annak is, hogy az ország az ő pártalakulásukat nem vette örömujongva tudomásúl; és támadják Tisza Kálmánt e fölhivásban azok, a kik a miniszter-elnök politikáját 2 és fél évig helyeselték.

És úgy akarják lépre csalni a madarat, hogy igérnek — nem az eddiginél célirányosabb politikát, hanem — képviselői kerületeket és mit tudom én, miféle támogatást.

A kik csatlakozni akarnak a fuziónált habarékokhoz, azok a felhivásban biztosíttatnak, hogy báró Bánhidy Bélánál (Muzeum-körút 18. szám) kapni fognak — talán programmot, gondolják önök?

Nem!

Kapni fognak — utasításokat és támogatást: hogy kell Tisza Kálmán ellen dolgozni, és ez által — kerülethez jutni.

*
* *

Mikor ez az inséges felhivás megjelent, valaki azt jegyezte meg, hogy jobb lett volna tán, ha a hivőket nem Bánhidyhoz, hanem egyenesen báró Simonyi Lajoshoz utasítják (bodzafa-utca, saját ház). Végre is ő a pártvezér; illenék, hogy ő adjon „támogatást" és kerületeket.

— Ez azért nem történt, válaszolt, a kihez a megjegyzést intézték, mert báró Simonyi Lajos következetes ember. Nem akarja meghazudtolni azt a föliratot, a mely kapuja alatt pompázik, hogy:

„Itt mindennemü házalás és koldulás tilalmazva van."

*
* *

És dacára báró Simonyi Lajos e következetességének, dacára a nagyhangú felhivásnak, — dacára az ellenzéki sajtó szájaskodásának, — a nemzet még is hideg marad: nem akar mellettük lelkesülni; és megcsinálta róluk a maga véleményét, a mely ott él a közvéleményben, s a melyet minden szavuk, minden tettük nemhogy eloszlatna, de megerősít.

A nemzet véleménye pedig a habarékpárt vezéregyéniségeiben öntudatos, — azon tagjai ban, a kik meggondolatlanul követik vezéreiket — öntudatlan politikai svindlereket lát.

És miután a néhai Deákpárt idejével Magyarországon a Svindel-korszak lejárt, a habarékok minden erőlködése hasztalan.

A nemzetnek nem kellenek a — politika svindlerei.

VÉGSZÓ.

Tartozom az olvasónak egy őszinte nyilatkozattal.

Én ezelőtt ellenzéket csináltam Tiszának, bár föltétlenül egyik parlamenti párt hivéül sem tekintettem magam, mert azt a magyar nemzeti politikát, a melyet én hazámra nézve szükségesnek látok, egyik párt elvei által sem hittem megvalósíthatónak.

Lassanként azonban tapasztalnom kellett, hogy a képviselőház pártjai és párt-árnyalatai telvék személyes gyűlölködéssel Tisza ellen, s én, a ki lelkemben nemzetem érdekét hordozom, — a mint idegenedtem azon emberek és pártoktól, a melyek a közügy helyett magánérdekeiket szolgálják az ország képviseletében: — úgy közeledtem Tisza Kálmánhoz és az uralkodó többséghez.

Kezdtem mélyebben vizsgálni az összefüggést Tisza Kálmán politikai múltja és jelene között; s miután — a szélső baloldal és conzervativek kivételével — a képviselőház többi pártjainál elveket nem — csak személyes kötekedést találtam, a miben egyébként az elvi ellenzékek is tündökölnek, kezdtem az elvfeladó Tiszánál elveket keresni.

És rájöttem arra, a mit előbb kellett volna belátnom, hogy igenis, az „elvfeladónak“ elvei, józan politikája és államférfiúi tapintata van. — Rájöttem azon igazságokra, a melyeket könyvemben részletesen kifejtettem.

És ma őszintén, föltétlenül vallom magamat Tisza Kálmán és pártja hivének, s annál erősebben ragaszkodom a miniszterelnök politikájához, mert nem személyes tekintetek, de a tények kérlelhetetlen igazsága érlelte bennem meggyőződéssé, hogy Tisza Kálmán a múltban mint az ellenzék vezére, s ma mint kormányelnök, nagy szolgálatokat tett ennek az országnak, és a múltban, mint ma is, ő képviseli a parliamentben a nemzet józanúl gondolkozó, hazája szerető elemeinek nézetét, politikáját.

Csak azt sajnálom, hogy erre, a mi ma bennem meggyőződéssé érlelődött, későbben jöttem

rá, mint az ország legnagyobb pecsovicsa — az öreg Kákay Aranyos.

Alig, hogy a conservativ párt megalakult, Kecskeméthy Aurél sietett mágát beiratni a szabadelvü körbe.

Szontagh Pál (somogyi) ajánlotta őt, mégis akadtak, a kik az tartották róla „timeo Danaos et dona ferentes“; és elég indiscrétek voltak megkérdeni, minek köszönhetik a beiratkozás szerencséjét.

— Utat akartam a többinek mutatni, válaszolt Kecskeméthy Aurél, és felelete elhallgattatta azokat, a kik kételkedtek az ő szabadelvüségének őszinteségében.

Részemről szerencsét kivánok magamnak, hogy már akkor Tisza Kálmán hive voltam, mikor még a fuziónális alkudozások csak nagyon a kezdet stádiumában állottak.

Ma, hogy e könyvet megirtam, a jelen helyzetnek áttekintése után elég idején valónak tartom még azt mondani, hogy e nehány lap-

pal — „utat akartam azoknak mutatni“, a kikben föltételezek annyi hazafiságot, hogy az egyesült ellenzékhez önzetlenül és azért csatlakoztak, mert — a többség politikájával nincsenek megelégedve.

Kevesen vannak ilyenek nagyon a politikai svindlerek cégéres hadában, de a kik vannak, megérdemelnék, hogy ne úszszanak az árral, s ne legyenek kitéve a lételét féltő nemzet — megvetésének.

*

* *

És most még egyet.

II. Kákay Aranyos azon könyvében, a melyre az enyém válaszul szolgál, kijelenti, hogy ő nem szeretné, ha személyét III-ik, IV-ik és V-ik stb. Kákayakkal összetévesztenék.

A nélkül, hogy III-ik, IV-ik vagy V-ik Kákay Aranyost ismerném, fölteszem róluk, hogy ők sem igen éreznék magukat megtisztelve, ha személyük II-ik Kákay Aranyossal lenne összetévesztve.

A mi engem illet, én oldal-örökösödés útján tartok némi jogot a Kákay Aranyos névre,

s azért irom nevem elé a megkülönböztető „ifjabb“-at.

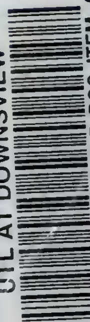
Tehettem volna, hogy én is számozzam magam, de akkor könnyen elvitathatják vala tőlem az örökösödés jogát, és még könnyebben összecivódnék vélem a Nr. II. és a Nr. III, hogy — mit zavarom az ő számaikat?

Ez az egyik oka, hogy nem lettem „numero nem tudom hány.“

A másik oka pedig, mert bizonyos idegendéssel viseltetem a — numerizált személyek iránt.

TARTALOM.

Budapest. Weiszmann testvérek könyvnyomdája.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 23 05 07 007 9